

Shahid Bahonar
University of Kerman

Content Analysis of Lyrical Color Symbols in Contemporary Afghan Sustainability Poetry (Case Study of Qahar Asi's Poems)

Mohammad Nasim Ahmadi¹, Sayed Mahdi Rahimi², Mohammad Behnamfar³, and Akbar Shayan Seresht⁴

1. Ph.D. Candidate, Department of Persian Language and Literature, University of Birjand, Khorasan Jonoobi, Iran. E-mail: mohammadnasim.ahmadi2022@birjand.ac.ir
2. Corresponding author, Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Birjand, Khorasan Jonoobi, Iran. E-mail: smrahimi@birjand.ac.ir
3. Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Birjand, Khorasan Jonoobi, Iran. E-mail: mbehnamfar@birjand.ac.ir
4. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Birjand, Khorasan Jonoobi, Iran. E-mail: ashamiyan@birjand.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received 15 October 2024 Received in revised form 29 June 2025 Accepted 15 July 2025 Published online 16 July 2025 Keywords: Contemporary Afghan literature, lyrical literature, Paydary poetry, Qahar-Asi, color symbols.	Contemporary Afghan poetry of stability after the seventh coup in 1978 paved the way for the formation of different poetic movements. Each poet interpreted poetry based on his own idealistic political and social ideas and used color symbols to express his personal feelings and emotions. They created images and conveyed real concepts to express sensual beauties and, given their symbolic aspect, they drew abstract and ironic meanings in their poems. The aim of this article is to examine and analyze the content of color symbols in Qahar Asi's poems. The data collection method for this research is a library that is organized with a descriptive-analytical method. The research data indicate that in Qahar Asi's poetry, the colors red, yellow, purple, black, gray, and white have a higher frequency, and considering the theme of stability in his poems, it can be concluded that each of the colors symbolically instills meanings and concepts; The colors red mean martyrdom, martyrdom, and social unrest, and the colors yellow and purple mean despair and hopelessness, and the colors black, gray, and white show the poet's serious disgust with the atmosphere of tyranny, terror, destruction, and the desire for intimacy, innocence, and purity. It also became clear that colors are of particular importance in reflecting the poet's feelings about the fate of the people.

Cite this article: Ahmadi, Mohammad Nasim. Rahimi, Sayed Mahdi. Behnamfar, Mohammad. & Shayan Seresht, Akbar. (2025). Content Analysis of Lyrical Color Symbols in Contemporary Afghan Sustainability Poetry (Case Study of Qahar Asi's Poems). *Journal of Resistance Literature*, 16 (31), 111-135. <http://doi.org/10.22103/JRL.2025.24207.2993>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JRL.2025.24207.2993>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Contemporary Afghan poetry of resistance after the seventh coup in 1978. It paved the way for the formation of different poetic movements, and each of the poets interpreted poetry based on their own idealistic political and social ideas, used color symbols to express their personal feelings and emotions, and drew abstract and ironic meanings in their poems in creating images and conveying real concepts to express sensory beauties and, given their symbolic aspect, in their poems.

One of the contemporary Afghan poets who has been active in expressing thoughts in his poems with an approach of resistance and resistance against the undesirable is Qahar Asi. Qahar Asi was born in 1956 in a religious family in the village of "Malima" in the second part of the Panjshir Astan. A graduate of the Faculty of Agriculture of Kabul University, he was always in touch with professors of Persian language and literature and some of the country's famous poets, including Wasif Bakhtari, due to his attachment to poetry and literature. Despite his short life, he was able to present lasting works such as "Maqama-e-Gol-Suri", "La Laii baraye Malimeh", "Divan-e-Ashqane-e-Bagh", "Ghazal-e-Man-o-Gham-e-Man", "Tanha-Vali-Haimshe", "Jazira-e-Khun" by relying on God-given taste and acquiring literary techniques, and is considered one of the distinguished contemporary poets of Afghanistan. In addition, "Koliyat-e-Ashar-e-Asi" was published by Khayyam Publications in Kabul in 2006 with the efforts of Nilab Rahimi.

Asi is one of the innovative and well-known poets of contemporary Afghan sustainable poetry, who uses symbolic and passionate language and natural elements of color; Pain, suffering, oppression, love, purity, sincerity, courage and love for his homeland have been well reflected in the forms of ghazal, rubai, couplet, nimai and sepid.

1-1. Statement of the problem

Given the deep and almost permanent connection between the literature of sustainability and symbols, it is appropriate to examine and research the symbols used in the literature of sustainability in Afghanistan. The studies and investigations conducted show that so far no research has been presented that has answered the questions of this research; questions such as which color symbols did Qahhar Asi use in his works? Or what concepts does Qahhar Asi seek to convey by using those symbols? And how can they be classified? Given these premises, it can be said that this article seeks to examine, classify and analyze the color symbols used in Qahhar Asi's poems of sustainability. This article examines the color symbols in Qahar Asi's poems and analyzes the content of the colors red, yellow, purple, black, gray, and white, which have a high frequency of application.

1-2. Research Background

Due to the continuous wars and political and social unrest in Afghanistan, extensive and in-depth research has not been conducted on the characteristics of contemporary Paydar poetry, especially Paydar poems by Qahar Asi.

2. Methodology

The method of collecting and collecting data in this research is documentary and is based on document analysis of paper and electronic sources. After the end of the first stage, the findings or research data have been examined using a descriptive-analytical method.

3. Data

The data of this study show that the use of the element of color in Qahar Asi's poetry is diverse and extensive, so that this contemporary Afghan poet has used more than 5 colors in his enduring poems, which are red, black, yellow, white, and gray. These colors sometimes have a normal and ordinary function in his poetry and sometimes a symbolic function, and their manifestations are diverse and include natural elements, flowers, objects, materials, and people.

4. Conclusion

Qahar Asi's poems are related to the turbulent political and social conditions of the revolutionary period; At the beginning of the revolution and the intensification of civil wars and seasons of homelessness, he used red as the color of martyrs and wounded, black as the color of political suffocation, yellow as the color of the ruling atmosphere of despair and hopelessness, and sometimes as the color of war wounded, white as the color of innocence, honesty, and gray as the color of dark and terrified atmosphere, and used a mysterious and artistic language to depict the suffering, pain, despair, and displacement of the Afghan people. By explaining the lyrical aspects of colors, he sadly depicted the authoritarian and bloody atmosphere of Afghanistan; he well displayed his sense of patriotism. It can also be said that the presence of color symbols in reflecting the poet's mental, psychological, and personality states depends on the poet's understanding and power of thinking about the turbulent conditions of society, and it became clear that the properties of color symbols are of particular importance in depicting the poet's emotional and emotional scenes.

Keywords: Contemporary Afghan literature, Paydar poetry, Qahar-Asi, color symbols, and lyrical literature.

پروہشکاه علوم انسانی ومطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل محتوایی نمادهای رنگی غنایی در شعر پایداری معاصر افغانستان (مطالعه موردی اشعار قهار عاصی)

محمد نسیم احمدی^۱، سیدمهدی رحیمی^۲✉، محمد بهنام فر^۳ و اکبر شایان سرشت^۴

۱. دانشجوی دکتری، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی. رایانامه: mohammadnasim.ahmadi2022@birjand.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، دانشیار، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی. رایانامه: smrahimi@birjand.ac.ir

۳. استاد، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی. رایانامه: mbehnamfar@birjand.ac.ir

۴. دانشیار، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بیرجند، خراسان جنوبی. رایانامه: ashamiyan@birjand.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	شعر پایداری معاصر افغانستان پس از کودتای هفتم اردیبهشت سال ۱۳۵۷ش، زمینه‌ساز شکل‌گیری جریان‌های متفاوت شعری شد و هر یک از شاعران، شعر را بر مبنای اندیشه‌های آرمان‌گرایانه سیاسی و اجتماعی خویش تعبیر نموده‌اند و از نمادهای رنگی به منظور بیان احساسات و عواطف شخصی خویش بهره جسته و در تصویرآفرینی و انتقال مفاهیم واقعی برای بیان زیبایی‌های حسی و نظر به وجه نمادین آن‌ها معنای انتزاعی و کنایی را در اشعار خویش ترسیم کرده‌اند. هدف این مقاله، بررسی و تحلیل محتوایی نمادهای رنگی اشعار قهار عاصی است. روش جمع‌آوری داده‌های این تحقیق، کتابخانه‌ای است که با روش توصیفی-تحلیلی سامان یافته است. داده‌های تحقیق، حاکی از این است که در شعر قهار عاصی، رنگ‌های سرخ، زرد، ارغوانی، سیاه، خاکستری و سفید بسامد بیشتری دارد و با توجه به درونمایه پایداری اشعارش، می‌توان نتیجه گرفت که هر کدام از رنگ‌ها به صورت نمادین، القاکننده معانی و مفاهیمی است: رنگ‌های سرخ به معنای شهید، شهادت و نابسامانی‌های اجتماعی؛ رنگ زرد و ارغوانی به مفهوم یأس و ناامیدی؛ رنگ سیاه، خاکستری و سفید، به ترتیب، انزجار جدی شاعر از فضای استبداد، وحشت، ویرانی، و تمایل به صمیمیت، بی‌گناهی و پاکی را نشان می‌دهد. همچنین روشن شد که رنگ‌ها در بازتاب‌دهی احساسات شاعر نسبت به سرنوشت مردم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۷/۲۴	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۸/۸	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۲۴	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۴/۲۵	
کلیدواژه‌ها: ادبیات معاصر افغانستان، ادبیات غنایی، شعر پایداری، قهار عاصی، نمادهای رنگی.	

استناد: احمدی، محمد نسیم؛ رحیمی، سیدمهدی؛ بهنام فر، محمد؛ شایان سرشت، اکبر. (۱۴۰۳). تحلیل محتوایی نمادهای رنگی غنایی در شعر پایداری

معاصر افغانستان (مطالعه موردی اشعار قهار عاصی). ادبیات پایداری، ۱۶ (۳۱)، ۱۱۱-۱۳۵.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JRL.2025.24207.2993>

۱. مقدمه

نماد، عنصر قراردادی زبان است؛ «در لغت به معنای «نمود» و «نماینده» و برابر با واژه فرنگی (symbol) می‌آید که از کلمه یونانی (Symbolon) به معنی علامت، نشانه و اثر می‌باشد. نماد، شیء بی‌جان یا موجود جاننداری است که هم خودش است و هم مظهر مفاهیمی فراتر از خودش را نشان می‌دهد» (سیماداد، ۱۳۷۸: ۴۹۹) و رابطه طبیعی چیزی غایب یا غیرقابل مشاهده را در معرض نمایش قرار می‌دهد (سیدحسینی، ۱۳۸۷: ۵۳۶) و دارای وجوه مختلف، از جمله دارای صورت‌رنگی می‌باشد؛ رنگ از دید روان‌شناسی یونگ، بازتاب احساسات و عواطف انسان و کلامی برای بازگو کردن خلق‌و‌خو و کلید ورود به ساختارهای شخصیتی فرد است و بدون واسطه، مفاهیم عمیق درون فرد را بیان می‌کند؛ به تعبیر دیگر، رنگ‌ها شناسنامه احساسات و عواطف شخص نسبت به خواسته‌ها و سرشت وی می‌باشند (مقدم و سوسن‌پور، ۱۳۹۸: ۸۴).

نمادهای رنگی در تصویرآفرینی و بیان انتقال مفاهیم در شعر، برای بیان احساسات و عواطف همچون خشم، ترس، غرور، ناامیدی و پریشانی نقشی عمده دارند. شاعران در تصویرآفرینی‌های احساسی، گاهی رنگ‌ها را در معنای واقعی و بعضاً به معنایی کنایی، استعاری و مجازی برای بیان زیبایی‌ها و گاهی با توجه به وجه نمادین آن‌ها، مفاهیم انتزاعی خویش را ترسیم کرده‌اند (سالک و قاسم‌زاده، ۱۴۰۱: ۷۳) هر نمادرنگی، در شرایط خاصی می‌تواند یادآور موضوع مهمی باشد و هر قومی نیز با توجه به اوضاع اقلیمی-جغرافیایی خود، ممکن است به رنگی علاقه و از رنگ دیگری نفرت داشته باشند (شفیعی‌کدکنی، ۱۳۷۵: ۲۶۹) زیرا رنگ‌ها در راستای معناداری به اهداف شاعر، از کارآمدترین ابزار انتقال و تداعی معانی تلقی می‌شوند. شاعران با توجه به وضعیت روحی و روانی خود، برای عمق بخشیدن به معنای مورد نظر و محسوس کردن تصاویر شاعرانه، از عناصر رنگی طبیعت مدد گرفته و تحلیل رنگ در یک اثر ادبی و هنری به شناخت آن اثر و آفریننده‌اش کمک شایانی می‌نماید (شاه‌کرمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۴۱). بهره‌بردن شاعران و نویسندگان از نمادهای رنگی باعث شده که نمادها در حافظه جمعی ملت‌ها نقش داشته باشند؛ زیرا مردمی که از یک رنگ به عنوان نماد ویژه استفاده کرده‌اند از بین رفتند، ولی نمادهای آنان برای همیشه باقی مانده‌است (سرلو، ۱۳۸۸: ۴۳۶) رنگ در صورخیال، نقش آفرینی مهمی در خلق تشبیهات و استعاره‌های متحرک کنایی و حسی دارد (سالک، ۱۴۰۱: ۸۳). در ادبیات، به ویژه شعر، ناتوانی زبان معیار، فرار از بیان مستقیم اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی و ابهام‌گرایی از انگیزه اصلی گرایش به نماد و نمادپردازی به قصد عینی‌سازی مسائل انتزاعی دانسته شده است. (خرم‌شامی، ۱۳۷۱: ۳۱).

نقطه آغاز ادبیات پایداری افغانستان، جنبش مشروطه (۱۲۹۸ش) است؛ آشنایی شاعران و روشن‌فکران با اندیشه‌های نوگرا بعد از جنگ جهانی دوم، ترجمه و نشر آثار ادبی از زبان‌های انگلیسی، فرانسوی و ترکی، ایجاد روابط با اتحاد جماهیر شوروی و ورود آثار ادبی از ایران، باعث گردید تا شاعران افغانستان به نهضت مشروطیت گرایش پیدا کنند (سالک، ۱۴۰۱: ۷۶)، اما با کودتای هفتم اردیبهشت (۱۳۵۷ش) این روند، شتاب بیش‌تری یافت و با استقرار نظام کمونیستی وابسته به شوروی که ادبیات را در خدمت سیاست و تبلیغ آرمان‌های چپ می‌دیدند، نوعی ادبیات ایدئولوژیک در افغانستان به‌وجود آمد (همان، ۱۴۰۱: ۱۹۰) کمونیست‌ها، برای تسری اندیشه مارکسیستی، لازم می‌دیدند تا بر مراکز علمی و فرهنگی تسلط داشته باشند و صاحبان ادب، فرهنگ و هنر را به‌منظور توسعه و پیش‌برد این اندیشه بسیج می‌کردند (ارجمندی، ۱۳۹۱: ۳۳۰). نفوذ و تسلط آنان بر مراکز علمی باعث گردید، روند دین‌ستیزی و فرهنگ‌ستیزی به‌صورت علنی، اعمال؛ و با به میان کشیدن اندیشه و تفکرات مارکسیستی-لنینیستی جنبه علنی و آشکارا گرفت (اکبری، ۱۳۸۴: ۶۲) سرانجام با مخالفت برخی شاعران با ایدئولوژی مارکسیستی و شعر سوسیالیستی، «جریان شعر پایداری» با رویکرد میهن‌دوستی، با روحیه دینی، رئالیسم اجتماعی، رمانتیک فردگرا و جامعه‌گرا و... در افغانستان به‌وجود آمد (سالک، ۱۴۰۱: ۱۹۰).

جریان ادبیات پایداری معاصر افغانستان، واکنشی به بی‌عدالتی‌ها، خودبینی‌ها و فراق‌کنی‌های طبقه حاکم است و شاعرانی که در کشور حضور داشتند به‌سبب آنکه از نزدیک شاهد دامنشی‌ها و ویران‌گری‌های دشمن اشغال‌گر و ایادی آنان بودند، بیشتر از مسایل جاری کشور و وقایع جنگ الهام گرفتند. توصیف صحنه‌های قتل و کشتار، تخریب باغ‌ها، مراتع، کشت‌زارها و قطع درختان سرو و ناجو، پیروزی و تصویر جلوه‌های مقاومت مردم، از دیگر موضوعات این دوره محسوب می‌شود (نیکویخت، ۱۳۸۹: ۳۵۰) به‌همین دلیل، برخی باورمندند که «این‌گونه شعر، برخلاف شعر بیرون‌مرزی، که با آزادی و صراحت تمام سروده می‌شد، این توفیق

اجباری را یافت که پوشیده‌تر، رمزآمیزتر و در نتیجه هنری‌تر باشد» (باختری، ۱۳۷۳: ۸) به روایت تاریخ، در ادبیات ملت‌های بی‌دغدغه و آرام که با فشار دستگاه مستبد و یا تهاجم بیگانگان مواجه نبوده‌اند، نمی‌توان نشانی از ادبیات مقاومت یافت؛ اما در تاریخ افغانستان هرگاه جامعه از جانب نیروهای بیرونی و عوامل داخلی تحت فشار قرار گرفت، ادبیات مقاومت ظهور کرد (سالک، ۱۴۰۱: ۱۹۰) و گروهی از شاعرانی که نتوانستند، در تقابل با ایدئولوژی کمونیستی و برای دفاع از عقاید اسلامی در افغانستان بمانند، به کشورهای ایران، پاکستان، اروپا و آمریکا مهاجرت کردند و شاخه گسترده‌ای از جریان شعر پایداری افغانستان در این کشورها شکل گرفت. این‌گونه اشعار، در سطح و تکنیک بهتر از اشعار مقاومت هستند که در داخل افغانستان سروده شده‌است؛ چون شاعران مهاجر، هم فرصت کافی برای شعر گفتن داشتند و هم از دانش فنی و وسیع شعری بر خوردار بودند و سایه نحس دولت نیز از بالای سرشان کم بود (انوشه و شریعتی ۱۳۸۲: ۶۴).

بررسی موضوعات و مفاهیم به کاررفته در شعر مهاجرت، از یک‌طرف ما را به شناخت جهان‌بینی شاعران نزدیک می‌کند و از جانب دیگر، مقایسه تطبیقی شعر داخل کشور را با شعر مهاجرت، ضعف‌ها و قوت‌های شعر امروز، روشن می‌کند. بسیاری از موضوعات مانند: وطن‌دوستی، غربت، از دست دادن هویت، اعتراض، شکوه، رنج آوارگی و خانه‌به‌دوشی، بخشی از مضامین عمده شعر مهاجرت عنوان می‌شود (محمدی، ۱۳۹۰: ۵۹) ادبیات پایداری، نوع ادبیات متعهد و ملتزم است و «به آثاری اطلاق می‌شود که تحت تأثیر شرایطی خاص چون: اختناق، استبداد داخلی، نبود آزادی‌های فردی و اجتماعی، قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی با پایگاه‌های قدرت، غصب و غارت سرزمین و سرمایه‌های ملی و فردی و... شکل می‌گیرد؛ بنابراین، جان‌مایه این آثار، مبارزه با بیداد داخلی و خارجی یا تجاوز بیرونی در همه حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ایستادگی در برابر جریان‌های ضد آزادی است» (جهان‌گرد، ۱۳۹۵: ۶۵).

سید اسماعیل بلخی، خلیل‌الله خلیلی و واصف باختری از طلایه‌داران شعر پایداری معاصر افغانستان محسوب می‌شوند. پس از آنان، شاعران دردمند دیگری چون: پرتو نادری، لیلا صراحت‌روشنی، صبورالله سیاه‌سنگ و قهار عاصی، اشعار غالباً نمادین و سمبلیک در انتقاد از ظلم و استبداد خارجی و داخلی به‌خاطر مظلومیت مردم افغانستان سرودند و شعر پایداری را به جریان مهم شعر معاصر افغانستان تبدیل کردند (سالک، ۱۴۰۱: ۱۹۱).

شاعران جریان شعر پایداری، با نگاهی عمیق و با توجه به فضای جنگی و نابسامان آن روزگار و با آشنایی با پدیده‌های طبیعی، از مفاهیم نمادهای رنگی در جهت بیان آرمان‌ها و خواسته‌های شاعرانه خویش بهره‌برده و صحنه‌های فضای جنگی و پریشان‌روزی مردم خویش را به‌خوبی تصویر کرده‌اند.

۱-۱. بیان مسئله

در شعر غنایی پایداری افغانستان، از نمادهای رنگی بهره گرفته شده است و شاعران زیادی از نمادهای رنگی برای بیان اندیشه‌هایشان استفاده کرده‌اند. یکی از این شاعران، قهار عاصی است. در این جستار، تلاش شده است که نمادهای رنگی به کار گرفته‌شده در اشعار پایداری قهار عاصی، بررسی و تحلیل شوند.

۱-۲. پیشینه پژوهش

در افغانستان به دلیل جنگ‌های پی‌درپی و نابسامانی‌های سیاسی و اجتماعی، پژوهش‌های گسترده و عمیقی در زمینه ویژگی‌های شعر پایداری معاصر انجام نشده است. در حالی که در تحلیل محتوایی این آثار، نمادهای رنگی از پرکاربردترین عنصر شعر این دوره و شاعر شعر پایداری قهار عاصی است. در ادامه به چند عنوان مقاله‌های محدود که در این زمینه اختصاص یافته است، اشاره می‌شود:

- (۱) اکبری و فضالی (۱۳۸۴). «تأثیرات سیاسی و اجتماعی دوره کمونیستی بر ادبیات معاصر فارسی دری افغانستان». در این مقاله تأثیر رنگ «سرخ» در شعر شاعران کمونیستی بررسی شده‌است و در خصوص اهمیت رنگ در اشعار قهار عاصی توجه نشده است.
- (۲) ارجمندی (۱۳۹۱). «بررسی تحولات زبان و شعر معاصر افغانستان». در این مقاله نیز در خصوص اهمیت رنگ‌ها در اشعار

قهارعاصی توجه نشده است.

۳) کرمی و آراین فقیری (۱۳۹۴). «بررسی و تحلیل جلوه‌های مقاومت و پایداری در شعر عبدالقهارعاصی شاعر معاصر افغانستان» در این مقاله نیز نویسنده از نقش و اهمیت رنگ‌ها در اشعار قهارعاصی غافل مانده است.

۴) فایز و طباطبایی (۱۳۹۷). «تبلور آزادی در اشعار قهار عاصی» در این مقاله نیز نویسنده در خصوص اهمیت و نقش رنگ‌ها در اشعار قهارعاصی اشاره‌ای نکرده است.

همانگونه که در بررسی پیشینه پژوهش روشن شد، هنوز به بررسی و تحلیل نمادهای رنگی اشعار قهارعاصی که در بازتاب‌دهی احساسات وی نقش محوری دارد، توجه ویژه‌ای نشده است. در این پژوهش، به اهمیت نمادهای رنگی به‌طور خاص توجه شده است و کوشش شده است که پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۳-۱. ضرورت پژوهش

بدون شک، بررسی و تحلیل محتوایی نمادهای رنگی، به شناخت هویت ضمیر شاعر و پیام آن به خوانندگان، کمک ارزشمندی می‌کند. عنصر رنگ، دارای مفهوم عاطفی بوده و بر پیچیدگی و درک مفهوم آن افزوده است؛ لذا درک بهتر درون‌مایه‌های این‌گونه اشعار و رمزگشایی رنگ‌ها می‌تواند برای مخاطب، اثرگذار باشد تا به مقصد و هدف نهایی که شاعر به‌طور عمد در پرده‌ای از ابهام قرار داده است، دسترسی داشته باشند.

۴-۱. روش پژوهش

برای گردآوری مطالب این پژوهش با کمک برگه تحقیق از روش گردآوری مطالب کتابخانه‌ای (اسنادی) با روش توصیفی-تحلیلی به منظور بررسی موضوع استفاده شده است.

۲. بحث و بررسی

۱-۲. مختصری درباره احوال و آثار قهار عاصی

قهارعاصی در سال ۱۳۳۵ش، در خانواده متدین در روستای «ملیمه» از توابع حصه دوم آستان پنجشیر بر بساط هستی پا نهاد (رحیمی، ۱۳۸۹: ۲) وی دانش‌آموخته دانشکده کشاورزی دانشگاه کابل بود و از همان زمان به شعر و ادبیات دلبستگی تام داشت و همواره با استادان زبان و ادبیات فارسی و با برخی از شاعران نامدار کشور از جمله با واصف باختری در ارتباط بود. وی در نتیجه بیداری و هوشیاری که ودیعت خدا برایش بود، توانست در فرصت کوتاهی با خلق آثار ارزشمند ادبی، جاودانگی و درخشندگی فیض‌بار خود را در دوران زندگی غم‌بارش به اثبات برساند. او در حقیقت به مثابه درخت تنومندی بود که در کاجستان سبز ادب فارسی قد برافراشت و به بار نشست، ولی دیری نپایید که توفان تپیده از وحشت، بر زندگی وی وزید و یکباره قد و قامت سبزش را با شاخ و برگ آن، بر خاک سیاه مذلت نشانده (صبوریار، ۱۳۹۸: ۲۹) چنانکه علی رضوی دراین‌خصوص نگاشته است: «قهار عاصی از شاعران کم‌عمر افغانستان است که همه دوران سرایش او ده سال را دربر گرفت و در این ده سال، میراث ادبی متنوعی از خود به جا گذاشت» (رضوی غزنوی، ۱۳۸۰: ۵۰۶). عاصی از یک جهت، شاعر با اقبال و از جهت دیگر، شاعر کم‌اقبال تعبیر می‌شود؛ زیرا وی در فصل کوتاهی از زندگی خود و با خلق آثار ادبی، جاودانگی خود را حفظ کرده و از جانبی دیگر در جوش جوانی و در ششم مهر ماه سال ۱۳۷۳ در شهر کابل هدف خمپاره قرار گرفت و بدرود حیات کرد (کریمی و فقیری: ۱۳۹۶: ۲۴۶) از وی، آثار ارزشمند به شرح ذیل به‌جا مانده است: «مقامه گل‌سوری»، «لالایی برای ملیمه»، «دیوان عاشقانه باغ»، «غزل من و غم من»، «تنها ولی همیشه»، «جزیره خون» و دو جلد کتاب از اشعار عاصی، پس از وفاتش در سال ۱۳۷۳ش، از طرف انجمن اسلامی نویسندگان افغانستان به چاپ رسید. همچنین «کلیات اشعار عاصی» با همکاری نیلاب رحیمی در سال ۱۳۸۵ در کابل از سوی انتشارات خیام منتشر شد. عاصی از جمله شاعران نوپرداز و شناخته‌شده شعر پایداری معاصر افغانستان است و با زبان نمادین، پرشور و با استفاده از عناصر طبیعی رنگ؛ درد، رنج، ستم، عشق، صفا، صمیمیت، شجاعت و محبت به وطنش را در قالب‌های غزل، رباعی،

دوبیتی، نیمایی و سپید به خوبی بازتاب داده است (صوباریار، ۱۳۹۸: ۳۶). رنگ‌ها به منزله یکی از عناصر طبیعت، از دوران کهن، توجه ذهن زیبایی‌شناس انسان را به خود جلب کرده است؛ رنگ‌ها در جوشش عواطف انسانی تأثیرگذار بوده و سرچشمه برخی از عواطف انسان مانند: خشم، ترس، اندوه، درد، رنج، لذت، بدبینی، حقارت و... رنگ‌ها بوده است (فخری: ۱۳۹۵: ۳۷) به همین دلیل، شاعران، همدوش، هم‌سنگر، هم‌دل و هم‌زبان مردم هستند و چون از متن جامعه برخاسته‌اند؛ از درد مردم رنج می‌برند و از شادی آنان شاد می‌شوند، با پیروزی‌شان سرافراز و با شکست‌شان احساس بدبینی، حقارت و خشم می‌کنند (محمدی، ۱۳۹۷: ۷۱). میزان دردمندی، خشم، غضب، انزجار و نفرت شاعر نیز با دقت در نحوه میزان کاربرد رنگ‌ها در آثار شاعر قابل تشخیص بوده و هر اثر هنری خودآگاه و ناخودآگاه، بیانگر اندیشه و جهان‌بینی آفریننده است (طالو، بی‌تا: ۱۷۲) همچنین شعر غنایی نیز برآمده از عواطف و احساسات شاعر و آیینۀ تمام‌نمای شخصیت و روحیات شاعر در یک مقطع خاص از تاریخ جامعه است.

۲-۲. نمادهای رنگی در اشعار قهار عاصی

در پژوهش حاضر، نخست معنا و اهمیت پنج رنگ (سرخ، سیاه، زرد، سفید و خاکستری) بر اساس کمیت و بسامد آن در اشعار قهار عاصی تبیین گردیده و سپس عملکرد شاعر در هر گروه از رنگ‌ها، تحلیل شده است.

۲-۲-۱. ۲-۲-۱. رنگ سرخ

رنگ سرخ، نماد عشق و هیجانات عاشقانه در وجود انسان است. این رنگ، نمایان‌گر نیروی حیات و نشان‌دهنده اشتیاق شدید به چیزهایی است که شور زندگی را برمی‌انگیزد. رنگ سرخ در ادبیات پایداری، محرک اراده برای پیروزی و دستیابی به قدرت و از حیث نمادین، یادآور خون‌هایی است که در هنگام ستیز در برابر دشمن ریخته می‌شود (رضایی، ۱۴۰۲: ۲۲) این رنگ، نماد اصلی زندگی محسوب می‌شود و قدرت دو وجهی (سرخ و گرمی) آن نماد «آتش» و «خون» در پوشش تشبیهات چون: گل، گل سرخ، لاله، ستاره سرخ، خورشید، خون، مخمل و... در شعر این دوره به ویژه در شعر عاصی با بسامد بالا بازتاب یافته است (سالک و قاسم‌زاده، ۱۴۰۱: ۸۴). در ادب فارسی نیز رنگ سرخ به دلیل تشبیهات مکرر مورد توجه بوده و در مفاهیمی مانند: گل‌گون، لاله، رنگین‌کمان، قوس قزح، شمع و چراغ به صورت استعاری در نماد «شهید و زخمی» در آثار بسیاری از شاعران پایداری، محسوس است (رضایی و علی اکبر، ۱۴۰۲: ۲۲) در اشعار قهار عاصی رنگ سرخ به معنای، شهید، زخمی با نمودهای ذیل تصویر شده است: -خون: مفهوم واژه «خون» در ادبیات پایداری، مقدس؛ و از ارزش و کرامت انسانی خاصی برخوردار است. شاعران این حوزه ادبی، بیشتر از این عنصر حیاتی و ایمانی برای بیان خواسته‌های خویش بهره برده‌اند. چنان‌که شهدا با تموج سرخگون «خون» خود، در محکمه تاریخ انسانیت شهادت دادند که همواره خون بر شمشیر بی‌عدالتی، پیروز است. در اشعار عاصی، واژه «خون» با بسامد بالا به معنای «شهادت»، «جان‌فشانی» در راه آزادی وطن، «دل‌خونی» و «پیشانی» مردم تعبیر شده است و از این رهگذر مفهوم واژه «خون» را به دو مفهوم حقیقی و مجازی بخش‌بندی می‌شود:

- **خون به معنای عادی و معمولی:** در شعر زیر، واژه «خون» با محور همنشینی واژه‌های «نسترن» و «ارغوان» یادآور روزهای تلخ، نماد جنگ و خون‌ریزی و آغاز فاجعه انسانی در سال‌های اول انقلاب، تعبیر شده و شاعر با زبان غنایی‌تر، از حسرت کشته‌شدن جوانان و ویران‌شدن کشورش ناله سرداده؛ و میزان دردمندی خویش را غمیگانه نمایش داده است.

«باد ویرانی وزید و باغ در ماتم نشست/ نسترن درخون فتاد و ارغوان بریاد شد» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۷۸).

در سال اول انقلاب، همه چیز در همه‌جا با نمادهای سرخ مزین بود. سرخی همه‌جا را فراگرفته بود، در طول این مدت، دشت و دمن، کوه و صحرا، جنگل و بیابان، خیابان‌ها و جویبارها نیز از «خون» گرم مردم «سرخ‌رنگ» شده بود، کشتار دسته‌جمعی که در این دوره اتفاق افتاده بود، شاید در طول تاریخ افغانستان بی‌سابقه بود (اکبری، ۱۳۸۴: ۶۶).

- **خون به معنای مجازی:** یکی از وجوه برجسته ادای معانی و خلق تصاویر مختلف ادبی در جهت توسعه لغات و تعبیرات

شاعرانه، استفاده از جلوه‌های متنوع واژه «خون» با ترکیب‌سازی‌های وصفی در دستگاه تخیلی و ادبی در اشعار قهارعاصی به شرح ذیل است:

«روزگاران دعا‌های بلند و تکبیر/ اطلس خون برادرهایم/ جامه خوابت بود» (عاصی، ۱۳۸۵: ۲۵۷)

این شعر، یادآور فضای جهاد و جان‌فشانی رزمندگان اسلام در جهت اعتلای کلمه‌الله است که در برابر بارش تیرها و با تکبیرهای «اطلس جامه‌گان» بر سجاده «مخمل خون» به سجده افتاده، اقامه نماز می‌کردند. همچنین وی رنگ سرخ را در دو مفهوم به کار برده است:

– **رنگ سرخ به معنای عادی و معمولی:** سرخ، رنگی تحریک‌کننده و به معنای شور و قدرت زندگی مطرح است. این رنگ، جایگاه ویژه‌ای در تصویرسازی‌های شعر نو دارد. لوشر در کتاب «روان‌شناسی رنگ‌ها» آورده است: قرمز یعنی محرک اراده برای پیروزی و شور زندگی و از لحاظ نمادین، شبیه خونی است که در هنگام پیروزی ریخته می‌شود (سلطانپور، ۱۳۹۵: ۵۵۶). در افغانستان علاوه بر تأثیر ماهیت فضای جنگی، در اشعار این دوره نه تنها رنگ «سرخ» در متون ادبی راه یافت، بلکه از درو دیوار، کوچه و بازار آن نیز سر درآورد و به کارگیری افراطی از «رنگ سرخ» تحقق «آرمان‌های سرخ انقلاب» کمونیستی محسوب می‌شد. (اکبری، ۱۳۸۴: ۶۵۱).

فرزنده‌های نیزه و شمشیر/ بر رهگذار سرخ مداوم/ از استخوان سخت کمرشان/ پل ساختند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۱۲)
به همین دلیل، سرخ با رنگ آتشین با خون تناسب معنایی یافته است (سیاوشی، ۱۳۹۵: ۹۰).

– **رنگ سرخ به معنای مجازی:** عاصی با کمک رنگ‌ها، تصاویر گوناگونی آفریده است. از جمله تصویرهای وی، ایجاد تصویرسازی (استعاره بالکنایه) با نوع ترکیب از «رنگ سرخ» است. شمیسا این نوع استعاره را چنین تعریف کرده است: «در این نوع استعاره، مشبه را ذکر می‌کنند نه مشبه به را و آن را در ضمیر خود معمولاً جاندار را تشبیه نموده و به او شخصیت انسانی می‌دهند» (شمیسا، ۱۳۹۰: ۵۹). عاصی با خلق تصاویر غمگینانه و با استفاده از ترکیب «رنگ سرخ» فضای عاطفی دوران جنگ را در ذهن مخاطب چنین تداعی کرده است:

«درسالروز سرخ نخستین شهیدشان/ ده سالگی فتح/ ده سالگی عشق نه پیوستن/ با ذلت و زبونی و کفران را/ از همگنان خویش/ طوغی فراز خانقاه خون افراشتند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۵۹۲).

قهارعاصی با کمک واژه «سرخ» فضای سیاسی- اجتماعی حاکم بر جامعه را هنرمندانه و دردمندانه تجسم نموده و مفهوم واژه «سرخ» را با بن‌مایه‌های مثبت معنوی و ارزش‌های انسانی که به «شهادت» منتهی می‌شود، تعبیر کرده است. (داودزاده، ۱۳۹۷: ۱).

– **گل سرخ:** «گل سرخ» به‌خاطر زیبایی ظاهری و خوشبویی نام‌آور است. در مورد این گل، نمادپردازی‌های زیادی صورت گرفته و نشان کمال‌تام و نماد جام زندگی، قلب و عشق است (شوالیه، ۱۳۸۵: ۷۴۳). در مسیحیت گل سرخ، جامی است که خون مسیح در آن جمع می‌شود و با تغییر شکل قطره‌های خون تبدیل به نماد زخم می‌شود (عباسی، ۱۳۹۹: ۶۲). در ادبیات فارسی، گل سرخ با ملازمت‌های بلبل، باد صبا، باغ و خار، نمودی از عاشق معشوق و دارای جنبه‌های غنایی بوده (همان، ۱۳۹۹: ۶۲) و به همین دلیل، گل‌ها و گلبوته‌ها از قدیم مظهر احساسات، عواطف و غرایز انسان شمرده می‌شوند (لعل، ۱۳۴۳: ۱۳). چنانکه عاصی می‌گوید: «در روایتی ز سرخ گل وحشی/ آنان به سنگ/ جوهر سیال خویش را/ نقل داده‌اند/ آنان خشونت پدری را/ بر شاخسار هرچه که در استقامت است/ تسجیل کرده‌اند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۵۸۸).

در شعر فوق، ملازمت نماد «گل سرخ» با بستر غنایی عشق و نقش‌آفرینی غنایی «گل» در محور همنشینی «دختر» و «بستر»، فضای دشواری و خوشی نافرجام زندگی یک خانواده را با ریختن خون تصویر کرده است.

– **لاله:** یکی دیگر از گل‌هایی که در شعر با اهمیت است، «لاله» است. گل لاله که با نمودهای «شقایق» و «گل سوری» در شعر

به کار رفته؛ گل سرخ رنگی است به شکل جام، که در عربی «شقایق النعمان» نامیده می‌شود، نعمان در عربی به معنی خون است (داود زاده، ۱۳۹۷: ۳) شاعران فارسی، داغ دل و بیان فراق معشوق را به گل لاله و سرخی آن را به خون مانند کرده است. لاله در ادبیات عرفانی، نمادی از چهره گلگون معشوق و در ادبیات حماسی نماد از خون سیاوش است. (لعل، ۱۳۴۳: ۱۳) در ادبیات پایداری، مفهوم رنگ سرخ لاله، شعرهای رئایی گونه‌ای است که سرشار از غم و اندوه؛ و تداعی کننده خون شهیدانی است که از خون آنان لاله روئیده است (داودزاده، ۱۳۹۷: ۴).

«پستان داغ آتش و فریاد دوشیدند/ بهرجشن آزادی/ کی می‌گوید که این جا لاله دشتی/ صدای مهلک حشریست کاسرافیل هشدارش/ بگوش خاک نفخیده!» (عاصی، ۱۳۸۵: ۲۷۹) قهارعاصی با نمایش این تصاویر، از چهره زشت و بی‌رحم استبداد پرده برداشته، حضور و جاودانگی خون‌های ریخته شده دوشیزگان راه آزادی را به لاله باغ آزادی مانند کرده است.

۱-۲-۲- گل سوری: «گل سوری» نمود دیگری از «گل لاله» است، که با خون تناسب دارد (سیاوشی، ۱۳۹۵: ۹۰) در این شعر، گل سوری نماد «شهید» است: «هوای تازه تر دارد/ ازین شور آب/ ازین شوری/ خدا حافظ گل سوری» (عاصی، ۱۳۸۵: ۶۱۷).

– **شقایق:** در ادبیات پایداری، «گل شقایق» نماد «شهید» است و انسان باید عاشق شهادت و ریشی همچون «شقایق» داشته باشد. شاعر باور دارد هرکس که شایسته است، وارد باغ «شقایق» می‌شود و تکرار واژه شقایق در محور همنشینی گل سرخ به صراحت، تداعی کننده یاد و خاطرات شهدای راه آزادی است (داودزاده، ۱۳۹۷: ۸).

«که از آواز ایمان تو در من شعر می‌کارد/ از آن دیوانه وار آغاز می‌کردم/ گل سرخ و شقایق را / که از چاک گریبان هاشان/ فریاد خونین می‌ریزد» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۶۷). واضح ترین مفهوم شقایق با عبارت عطفی «گل سرخ و شقایق» فضای ذهنی و عاطفی انسان را رنگ و بوی «غم» می‌دهد که در سنگینی شرایط نابسامان زمان فرو رفته است.

– **چراغ:** «چراغ» از آن واژگان نمادین است که بنا بر تقابل‌های دوگانه معنایی در سطح بافت شعر، بیان گر غم و اندوه؛ و با زیرساخت‌های تشبیهی و لوازمی همچون نور، گرمابخشی، روشنایی و سرخی که نتیجه اش ظلمت‌ستیزی، راهنمایی، هدایت، حقیقت‌نمایی، افشاگری؛ و به دلیل مشابهت سرخ‌رنگی به مفهوم «شهید» و «شهادت» در شعر معاصر به کار رفته است (پورنامداریان، ۱۳۹۱: ۳۹).

«همچون چراغ از گل سوری شکفته شد/ همچون هوای باغچه‌ها خوشگوار رفت/ در مجله بنفش پریشانیم نشست» (عاصی، ۱۳۸۵: ۷۰).

خورشید: از جمله کهن‌الگوی‌های مشترک بین اقوام بشری است که روایت‌های اسطوره‌ای گوناگونی را در میان ملل مختلف شکل داده است. شاعران و ادیبان، تصاویر و باورهای نهفته در ناخودآگاه جمعی یک قوم را از «خورشید» به زبان دوره خود ترجمه و تحلیل کرده‌اند (پاشایی، ۱۳۹۹: ۷). شاعران در حین آفرینش تصویر ادبی با استفاده از استعاره‌سازی‌ها، نمادها، تشبیه و تلمیح، مفهوم مجازی «خورشید» را در آثار خود به تصویر درآورده‌اند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲) چنانکه مفهوم «خورشید» در اشعار عاصی بدلیل مشابهت‌های رنگی و سنت‌های شفاهی با دو شیوه‌ای متفاوت به کار رفته است:

– **خورشید به معنای شهید:** عاصی از «خورشید» به عنوان نماد شهدای راه آزادی، استفاده کرده و همواره در جهت تحقق اهداف شهدا و ادامه راه آنان تأکید کرده است:

«آزادی/ بر نوک برچه/ بر دهن توپ بسته است! / خورشید را گل‌های سرخ زینت دستار می‌شوند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۵۸۴).

– **خورشید به معنای امید:**

«برسینه اسم اعظم/ و بر لب‌ها/ خورشید واره‌های شکوفنده از خون و اعتماد/ - از آزادی» (عاصی، ۱۳۸۵: ۵۷۵).

می‌توان اذعان کرد که «خورشید» یکی از برجسته‌ترین تصاویر شعری و یادآور فضای جنگی و نماد «آزادی» و «شهادت» است

که ریشه در کهن‌الگوی یونگ دارد و بر درون‌مایه‌هایی چون: عدالت، آزادی و امید، دلالت صریح دارد. عاصی به دست‌آوردن «آزادی» را در برابر قیمت جان‌فشانی «خورشید» هنرمندانه مطرح کرده است.

– **آفتاب به معنای امید:** واژه آفتاب یک اصطلاح عرفانی است. در زبان عربی «شمس» و در ادب عرفانی به مفهوم «حیات» آمده و گفته‌اند: «آفتاب عمرش زوال کرد» و گاه به معنای «وجود» (آفتاب هستی) و گاهی به معنی «دانش» و «بینش» مطرح شده است (برزگر، ۱۳۹۸: ۸۹). آفتاب، نماد ارزش‌های همبسته با آتش، گرما و زندگی است که با خون نسبت خویشی دارد (شوالیه، ۱۳۷۷: ۱۳۵) در اشعار عاصی، واژه «آفتاب» به دو معنی «امید» و «شهید» استفاده شده است:

«شمشیر آفتابی رگهای‌شان / بر پیشباز حادثه می‌تابد / تا زنده‌اند / بر نامه‌های شهادت و ایمان را / در کارگاه شیشه و فولاد / دل آب می‌کند و سخن هدیه می‌دهند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۹۶).

در شعر معاصر، «آفتاب» از نمادهای مثبت و درجه‌ای است به‌سوی آزادی و رهایی از بند استبداد (ملازاده، ۱۳۹۷: ۳۱۴). در شعر پایداری، شاعر می‌کوشد تا با زنده نگه‌داشتن روح امید، از بروز خمود و سستی در وجود جهادگران جلوگیری نماید (کارخانه، ۱۳۹۷: ۹۲) شاعر معتقد است که بوی خون شهدا نوید آزادی می‌دهد و دشمن نمی‌تواند پنجره‌های امید را بر مردم ببندد (کارخانه، ۱۳۹۷: ۹۲).

– آفتاب به معنی شهید:

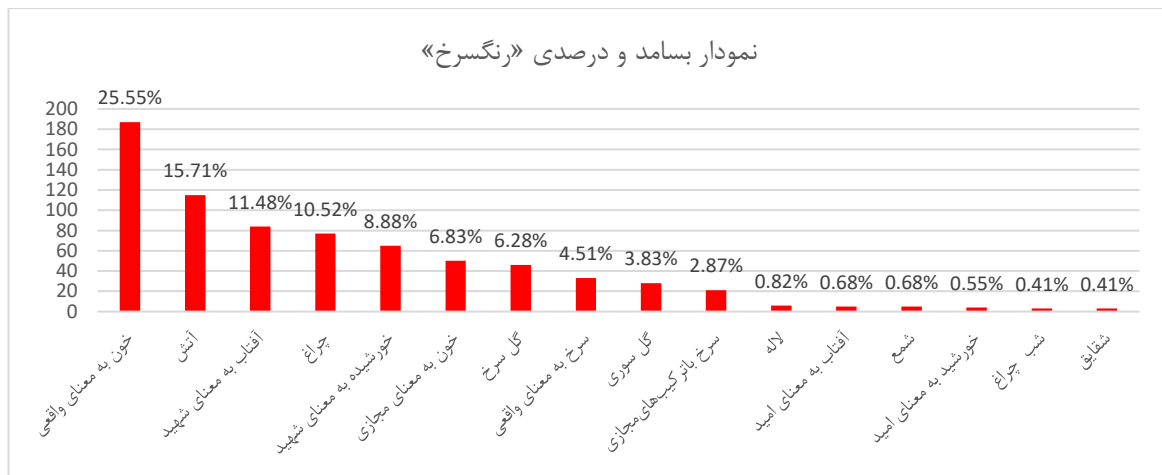
«زخم در زخم آفتابی را به دندان بسته‌اند / مرگ در مرگ آسمانی را پریشان کرده‌اند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۶۹).

– **شمع:** شاعر در فضای تاریک و خلوت شاعرانه، احساس تنهایی و تنگ‌دلی نموده و جز «شمع»، کسی را هم‌دل و هم‌راز خود نمی‌بیند. بدین جهت، تشبیه «شمع» به شهدا به معنای غلبه بر فضای تاریک سیاسی تعبیر شده است (رضای، ۱۳۹۳: ۶۹).

«... جوانی‌ای برو بالای شمع و شمشیر است / درفش قلعه سر نیزه‌ها و پرچم هاست / گلی می‌شکفت / دره من است» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۱۳). به باور شاعر، زندانیان مانند شمع می‌سوزد، فضای رسوبی و تاریک جامعه را با ایثار خون‌شان روشن می‌کنند.

۱-۲-۲-۱. **آتش:** به دلیل سرخی و شعله‌ور بودنش به نماد «جنگ» و «خون» تعبیر شده است. در سال‌های اول انقلاب، رزمندگان با عشق تام و تمام برای دفاع از سرزمین‌شان از میان شعله‌های آتش گذشتند و جان خویش را نثار راه میهن نمودند (داودزاده، ۱۳۹۷: ۶).

«چقدر سخت‌سرن / مادران طرف کهنه شهر / وقتی از بابت ویرانی ده / و شهیدان به خون خفته‌شان / حرف‌های خود را / می‌زنند آتش و شهری می‌کنند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۵) این شعر، تداعی‌کننده فریاد مادران است که درسوگ فرزندان‌شان ناله سر می‌دهند. یادآوری می‌شود که نگاه عاصی به «رنگ‌سرخ» برگرفته از رویکرد رئایی و بُکایی است، استفاده از واژه «سرخ» در شعر عاصی، برخلاف «اهداف سرخ انقلاب»، جنبه عاطفی شدید نسبت به موضوع را نمایش می‌دهد. وی «رنگ‌سرخ» را به شدت برای بیان «حزن» و «اندوه» خود و ملت خویش به کار برده که برخاسته از فرهنگ سوز و گداز عاطفی است.

شکل ۱. نمودار بسامد و درصدی «رنگ سرخ»

جدول ۱. میزان کاربرد واژگان «رنگ سرخ» با نقش‌های پایداری، بلاغی و عاطفی

واژه	نقش پایداری و بسامد	نقش بلاغی	نقش عاطفی
خون به معنای معمولی	خون	۱۸۷	نماد شهید و شهادت
خون به معنای مجازی	شهید	۵۰	نماد شهید و شهادت
سرخ به معنای معمولی	سرخ / خون	۳۳	نماد شهید و شهادت
سرخ با ترکیب‌های مجازی	شهید، شهادت	۲۱	نماد شهید و شهادت
خورشید به معنای شهید	شهید / شهادت	۶۵	نماد شهید و شهادت
خورشید به معنای امید	امید / زندگی	۴	نماد امید و زندگی
آفتاب به معنای شهید	شهید / شهادت	۸۴	نماد شهید و شهادت
آفتاب به معنای امید	امید / زندگی	۵	نماد امید و زندگی
گل سرخ	شهید / زخمی	۴۶	نماد شهید و شهادت
لاله	شهید / شهادت	۶	نماد شهید و شهادت
گل سوری	شهید / شهادت	۲۸	نماد شهید و شهادت
شفایق	شهید / شهادت	۳	نماد شهید و شهادت
چراغ / شب چراغ	شهید / شهادت	۷۷	نماد شهید و شهادت
شمع	شهید / شهادت	۵	نماد شهید و شهادت
آتش	جنگ و خون	۱۱۵	نماد جنگ و خون

۲-۲-۲. رنگ سیاه

رنگ «سیاه» نماد غم، اندوه، ترس، یادآور فضای تاریک، اسرار پوشیده، سوگواری، سکوت و تداعی‌کننده فضای ماتمکده و مرگ است. سیاه، تیره‌ترین رنگ و نفی‌کننده ظرفیت خودی و نمایانگر مرز مطلق که در فراسوی آن، زندگی متوقف شده است می‌باشد (سالک، ۱۴۰۱: ۹۰). سیاه به معنی «نه»، نقطه مقابل «بله» است. سیاه در قرآن مجید، نماد الحاد و گمراهی است و در گروه‌های مذهبی، نماد ریاضت نفس و ترک تعلقات دنیوی (سیاوشی، ۱۳۹۵: ۹۲). در ادبیات معاصر فارسی، واژه سیاه تحول معنایی یافته، و دیگر توجیه‌کننده مشک و زلف سیاه نیست و به معنای ستم، ظلم و فضای تاریک جامعه تعبیر شده است (سلطانپور، ۱۳۹۵: ۵۶۳).

تاریک: تاریک با نمود «سیاه»، در شعر پایداری حضور پُررنگ دارد و اغلب، به عنوان نماد فضای خفقان و استبدادی جامعه تعبیر شده است. شاعران این جریان، با به کار بردن مفهوم رنگ سیاه در محور همنشینی شب، شام و... تصویری زیبا و دلخراش از عملکرد حکومت استبدادی را بازتاب داده (سالک، ۱۴۰۱: ۹۱)؛ چنانکه عاصی تصویر کرده است:

«وز تاریکی‌ها مرگ می‌آید/ با دستان چرکین/ چهره عفريتش/ بر مردم افسانه و جادو/ هویدا می‌شود» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۸۳)

در این شعر، تاریکی نماد فضای ناامیدی، اضطراب و بدگمانی تعبیر شده است.

سیاه: رنگ «سیاه»، نماد جامعه تاریک و سنتی است. شاعران در تصویرسازی‌های خود با رنگ سیاه، از عدم آگاهی اوضاع جامعه سنتی روزگار خود، شکوه نموده؛ یکی از عوامل جنگ را بی‌خبری از اوضاع نابسامان زمان دانسته‌اند. (سالک، ۱۴۰۱: ۹۵)

چنانکه عاصی ترسیم کرده است:

«گویی «گوزن‌بیشه» آوازش/ زین چاهسار/ در دور دست/ مرگ سیاه‌برگ زبونی را/ تکرار می‌چرد» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۳۳)

در شعر یادشده، شاعر از بی‌تفاوتی مردم نسبت به حاکمان زمان که به‌دور از انظار عمومی همانند «گوزن»، ثروت مادی و معنوی جامعه را می‌چرد، هشدار داده و شعر را در خدمت آگاهی‌دهی جامعه قرار داده است.

شب: یکی دیگر از واژه‌های تیره در شعر معاصر است، که تحول معنایی یافته و دیگر فضای راز و نیاز، پروانه و شمع و عاشق و معشوق نیست. در حقیقت، «شب» در شعر معاصر، قداست خود را ازدست داده؛ و بارها نماد اوضاع خفقان، ستیز و مستولی‌کننده فضای دلتنگی برای شاعر است (پورنامداریان، ۱۳۸۷: ۱۵۷) چنانکه عاصی آورده است:

«شب آمد و شهر را به افسون بگرفت/ شمشیر کشید و هیر و هامون بگرفت/ تا بانگ نماز صبح را بشنیدم/ سجاده‌ای/ اعتماد را خون بگرفت» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۸۴)

در فضای عاطفی و تخیلی شاعر، این شعر یادآور هجوم نیروهای شوروی و آغاز انقلاب و تصویری از حاکمیت استبداد و خفقان بر مردم افغانستان است.

شام: «شام» با غلبه سیاهی و تاریکی بر فضای روشنایی، یکی دیگر از واژه‌هایی است که در شعر معاصر فارسی تحول معنایی یافته و به نماد پایان روزهای خوش و آغاز فضای تاریک و خفقان سیاسی برجمله تعبیر شده است (پورنامداریان، ۱۳۹۱: ۱۵)

چنانکه عاصی می‌گوید:

«من درد بدوش شام تار وطنم/ دلپخته رنج روزگار وطنم/ آهم همه انتظار، اشکم همه صبر/ من خاطره‌دار حال زار وطنم» (عاصی، ۱۳۸۵: ۸۱)

در این شعر، وضعیت غمگینانه شاعر با شام تاریک وطن، گره عاطفی خورده است. دلتنگی و پریشان‌روزی‌های مداوم خود را همچون فضای تاریک وطن، بد، پیش‌بینی کرده است.

غروب: «غروب» به معنای پنهان شدن و فرورفتن خورشید، ماه یا ستارگان در افق مغرب و نیز کنایه از پایان عمر است (انوری، ۱۳۸۳: ۸۳۵) در ادبیات معاصر، واژه «غروب» به معنای زوال و غلبه شب بر روز و یادآور فضای خفقان و بیان‌کننده رنج و الم مردم تعبیر شده است. چنانکه عاصی سروده است:

«در ماه، ستاره شام و غروب شهر/ او را تمام باغچه دیدار می‌کنم» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۸).

واژه «غروب» بعد از «شب» در شعر معاصر برجستگی خاصی دارد، به این معنی که واژه «غروب» در حکم نماد محوری و ریشه‌ای است که با چند واژه دیگر همچون: ماه، ستاره، شهر، دکان و عشق در محور آن، حلقه‌زده و فضای دلتنگی و دردهای پنهانی شاعر را با زبان غمگینانه ترسیم کرده است.

دود: دود، گازی خاکستری یا سیاه‌رنگ، حاوی ذراتی ریز که از سوختن اجسام پدید می‌آید و چیزی را در آتش افگندن و رنج حاصل از مشکلات معنا می‌دهد (انوری، ۱۳۸۳: ۵۶۴)؛ واژه «دود» با تحول معنایی در ادبیات معاصر، یادآور فضای دودی، تاریک،

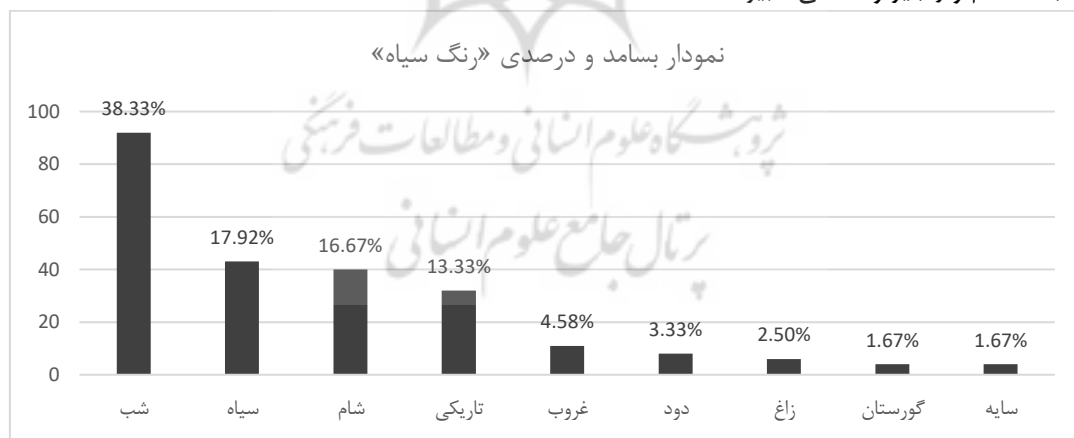
نماد جنگ و خون‌ریزی و دلتنگی تحلیل شده است. چنانکه عاصی گفته است:
 «از دود سیاه بام ما باید خواند/ طعم دهن تنور/ این خانه خون» (عاصی، ۱۳۸۵: ۹۵).

زاغ: «زاغ» در فرهنگ مردم غرب، نماد شوم، علامت منفی و نحس است (شوالیه، ۱۳۸۲: ۴۲۹). زاغ به دلیل داشتن رنگ سیاه، نماد حاکمیت استبدادی و فضای تاریک جامعه و حالت یأس و ناامیدی مردم را نشان می‌دهد و خاصیت بدشگونی دارد. «دامه چه دریغی، دامه چه الم/ که زاغ‌های سیه، روی شانه و تاجت/ پیام سرد زمستان و برف‌دش را/ اتن سرشته ره می‌کنند و می‌رقصند!» (عاصی، ۱۳۸۵: ۷۷) در این شعر، «زاغان» کنایه از اشغال‌گران و جنگ‌افروزان است، که با آب‌شدن برف‌های زمستانی، جنگ را آغاز می‌کنند و یادآور تحمیل فضای جنگی، بر مردم بی‌دفاع است.

گورستان: «گورستان» نیز به دلیل خاصیت ظاهری و تاریکی آن، تداعی‌کننده فضای یأس، ناامیدی و وحشت تعبیر شده است. «وقتی که شب از نیمه‌شدن می‌گذرد/ ویران‌شده قریه زمن می‌گذرد/ از جوی و جرش گرفته تا پلوانش/ اندر نظرم گور و کفن می‌گذرد» (عاصی، ۱۳۸۵: ۸۶). تصور شاعر از «گور»، نماد حاکمیت و ابرام استبداد و ستم پایان‌ناپذیر است که بر جامعه تسلط یافته است.

سایه: سایه نیز به دلیل تیرگی و تاریکی به عنوان نماد شرایط ناگوار و نابسامان از دوران جنگ تعبیر شده است. «به سایه‌های تهی از وجود تن/ آری نگفته‌ام/ سلامی نکرده‌ام/ اما میان مجمع در خون‌نشسته‌ای/ در جیب‌هایم آتش و در مشت‌هایم سنگ» (عاصی، ۱۳۸۵: ۶۴۳).

شاعر، سایه استعمار بر سرزمینش را عاملی برای تاریکی می‌داند و در کنار واژه «سایه» از واژه‌های هشداردهنده «مشت» و «سنگ» نیز در برابر دشمن استفاده کرده است. مفاهیم «سایه» و «تاریک» در اشعار شاعران پایداری، دیگر به معنای قطع تعلقات و رهایی حواس در مشغول شدن به عالم دنیایی نیست، بلکه تصویر فضای سیاه و تاریک برای یک فرد که درگیر شدیدترین مسایل و موضوعات سیاسی و اجتماعی است، به معنای زندان، استبداد، ستم و زنجیر و دلتنگی تعبیر شده است.

شکل ۲. نمودار بسامد و درصدی «رنگ سیاه»

جدول ۲. میزان کاربرد واژگان «رنگ سیاه» با نقش‌های پایداری، بلاغی و عاطفی

واژه	نقش پایداری و بسامد	نقش بلاغی	نقش عاطفی
تاریکی	تصویر فضای استبدادزدگی	۳۲	نماد خفقان
سیاه	تصویر فضای استبدادزدگی	۴۳	نماد خفقان
شب	تصویر فضای استبدادزدگی	۹۲	نماد خفقان
شام	تصویر فضای استبدادزدگی	۴۰	نماد خفقان
غروب	تصویر فضای پایان روز خوش	۱۱	نماد خفقان
دود	تصویر فضای جنگی و خونی	۸	نماد خفقان
زاغ	تصویر فضای هجوم اشغال‌گران	۶	نماد خفقان
گورستان	تصویر فضای جنگی و دل‌تنگی	۴	نماد خفقان
سایه	تصویر فضای استبدادزدگی	۴	نماد خفقان

۳-۲-۲. رنگ زرد

رنگ‌زرد، بازتاب‌دهنده کیفیت، درخشان، شادمانی و نمایانگر توسعه‌طلبی، سهل‌گرفتن یا تسکین خاطر است (سیاوشی، ۱۳۹۵: ۹۱). گیرایی زمینه طلایی این رنگ، دارای انرژی مضاعف؛ و از نظر روان‌شناسی باعث نشاط انسان‌ها و نشان‌دهنده فهم، دانش و معرفت انسان است (سالک، ۱۴۰۱: ۳۰). در فرهنگ عامه «زرد» رنگ یأس، ناامیدی و بلاست و به نظرمی‌رسد علت اصلی مفهوم رنگ زرد، بیماری به نام (یرقان) است که به «زردی» شهرت داشت و موجب مرگ و میر فراوان شده است (پیرک، ۱۴۰۲: ۵۹). در شعر و نثر فارسی، به معنای منفی، برای ترس، غم، حزن، بیماری، رنج بی‌حاصلی، خزان، پیری، ناتوانی، فراق، رنج طولانی عاشق و فصل‌جدایی و به صورت کنایی رنگ‌زردی (شرمندگی) تعبیر شده است (سالک، ۱۴۰۱: ۱۰۱). در شعر پایداری نیز با مفاهیم منفی به عنوان نماد رنج، درد، فصل‌جدایی، ناامیدی، جدایی و پریشان‌حالی مردم را نمایش می‌دهد.

ستاره: «ستارگان» درخشنده آسمان شب، که در عربی نُجوم و اَنْجُم آمده است، از دیگر عناصر تصویرساز در شعر شاعران زبان فارسی است و بسیاری از شاعران، «ستاره» را به دلیل جمال ظاهری، معنوی و رنگ زردش به پیکر زخمیان و شهدا مانند کرده‌اند (ابوآصف، ۱۳۹۷: ۱۰۶) چنانکه قه‌ارعاصی آورده است:

«برف آمد و ریخت روی بام و در دِه / سیمینه شد ستاره جوی و جر دِه» (عاصی، ۱۳۸۵: ۷۷).

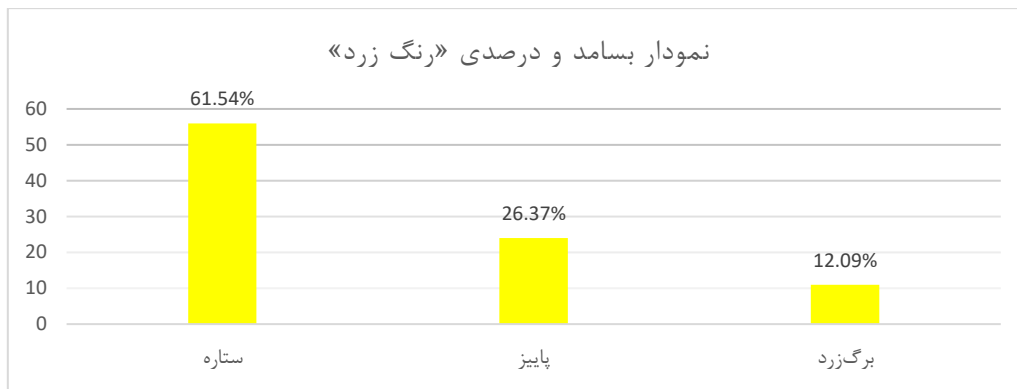
پاییز: «پاییز» تداعی‌گر ریزش برگ درختان و نشان‌گر افول، نماد پژمردگی و دل‌شکستگی است (حسن‌زاد، ۱۳۹۷: ۵۹) و در شعر پایداری به عنوان نماد جدایی تعبیر شده است (سیاوشی، ۱۳۹۵: ۹۲) چنانکه عاصی تصویر کرده است:

«باز پاییز آمد/ بلبلان خانه‌نشین/ قمریان قفل به منقار و بال/ نه حدیثی از رود/ نه حکایت‌گری از رسوایی» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۶)

اشاره شاعر از فصل «پاییز» آغاز انقلاب است. به تعبیر وی، فصلی که دیگر از «سخاوت باران» و «آواز خوش بلبلان و قمریان» در آن خبری نیست.

برگ زرد: «برگ‌زرد» پاییزی نیز به معنای فصل جدایی، ناتوانی، زوال و نابودی در شعر پایداری به کار رفته است (قائمی، ۱۳۸۹: ۲۷۷) «بیشه دور دست در خلوت/ برگ برگ از بهار می‌گذرد/ دختری قافله‌های بوسه/ روح مردان جسور/ آزادی» (عاصی، ۱۳۸۵: ۱۱۹) در این شعر، زندگی زردفام انسان، نشان از فعالیت و تحرک مردان آزادی‌خواه و بیانگر هیجان و تلاطم فکری شاعر است.

S^۱ «ده» در گویش مردم پنجشیر به معنای «روستا» آمده است

شکل ۳. نمودار بسامد و درصدی «رنگ زرد»

جدول ۳. میزان کاربرد واژگان «زرد رنگ» با نقش‌های پایداری، بلاغی و عاطفی

واژه	نقش پایداری و بسامد	نقش بلاغی	نقش عاطفی
ستاره	تصویر فصل جدایی و ناامیدی	نماد ناامیدی	احساس تعلق و ناامیدی
پاییز	تصویر فصل جدایی و ناامید	نماد ناامیدی	احساس تعلق و ناامیدی
برگ زرد	تصویر فصل جدایی و ناامیدی	نماد ناامیدی	احساس تعلق و ناامیدی

۴-۲-۲. رنگ سپید

«رنگ سفید» رنگ پاکی، روشنی، سعادت، آزادی و عظمت است. این رنگ در بین همه ملت‌ها با پاکیزگی، صداقت و صافی مرتبط است. در قرآن کریم، یازده بار به معنای «ید بیضا» تفسیر شده است. همچنین رنگ «سفید» نماد بی‌گناهی، خلوص نیت، عفت، پارسایی، حقیقت و مظهر جوانی و تعادل است (قائمی، ۱۳۸۹: ۲۷۱). رنگ سپید، نماد صلح و آزادی است و به همین دلیل رنگ پرچم آشتی، سفید است. در عرفان اسلامی، رنگ سفید به معنای رهایی از تعلقات دنیایی و نفسانی توصیف شده است (سالک، ۱۴۰۱: ۹۹) و در شعر پایداری به معنای صلح، سازش و بی‌گناهی آمده است.

سپید: «سپید» اغلب رنگ آرامش، صلح و پاکی است و در اشعار اجتماعی، بیشتر نماد آزادی است و معمولاً در تقابل با رنگ سیاه به کار رفته است (حاجی‌آبادی، ۱۳۹۵: ۷) در اشعار عاصی نیز به مفهوم مهجوری، احساس دلتنگی، فضای صمیمیت و خاطرات خوش از دست رفته تصویر شده است: «تابوت‌های چند / بر رهگذار سال نو / فرودی / فریادهای چند / سرخ و سپید و سبز / بر سینه سیاهی گورستان فرازیدی» (عاصی، ۱۳۸۵: ۷۰).

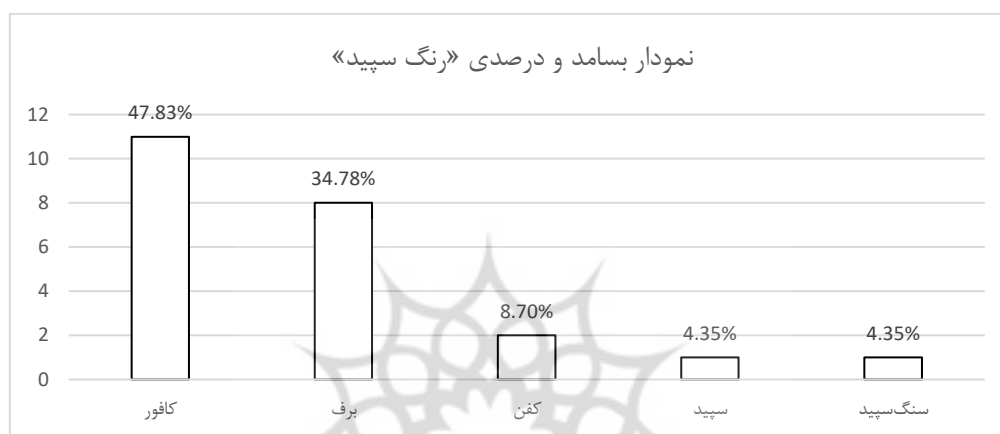
کافور: کافور، گیاهی به صورت جامد، با رنگ سفید و با بوی خوش و نافذ (انوری، ۱۳۸۳: ۹۴۳)؛ در شعر پایداری تصویری از صلح، صمیمیت و نیز به معنای نماد بی‌گناهی و پاکی شهدا و مردم استفاده شده است (سالک، ۱۴۰۱: ۹۹) چنانکه عاصی سروده است: «... ناله‌ام بوی شهادت می‌هد / بوی کافور وفا / بوی تنهایی و عشق» (عاصی، ۱۳۸۵: ۱۶) شاعر در این شعر، از روی ناامیدی و یأس، «بوی کافور وفا» را در محور واژه «شهادت» به معنای وفاداری، جان‌نثاری و صداقت در راه آزادی تعبیر کرده است.

برف: «برف»، با نمود سپید، آب منجمد شده‌ای که به شکل دانه‌های نرم و شفاف بلوری از آسمان می‌بارد (انوری، ۱۳۸۳: ۱۵۷) در شعر پایداری گاهی به نماد پاکی، رویش، امید دوباره و مایه آرامش و سخاوتمندی تعبیر شده است (سالک، ۱۴۰۱: ۱۰۰) ولی عاصی «برف» را به دلیل دست و پا گیر بودن آن به عنوان نماد فصل بدبختی و شقاوت تعبیر کرده است. «برف‌های شقاوت آب نشد / بلبلان هم بساط بر بستند / بادهای مخالفی بوزید / نسترها به سوگ بنشستند» (عاصی، ۱۳۸۵: ۳۷۳). در شعر فوق «برف‌های شقاوت» به معنای رمز نابودی، فصل خفقان و رنج آور تعبیر شده است.

کفن: شاعر دردمند معاصر، گاهی اشک‌های زنان، مردان و کودکان را به خون مانند کرده زیرا خون شهدا پاک است؛ و سفیدی نیز دلالت بر پاکی و طهارت می‌کند (حاجی آبادی، ۱۳۹۵: ۷) چنانکه عاصی تصویر کرده است: «تازنده عشق حق برافراخته/یم/ از مخمل خون به تن کفن ساخته/یم» عاصی، ۱۳۸۵: ۷۳ در این شعر واژه‌های «خورشید»، «ستاره» در محور همنشینی «کفن خون رنگ» عشق به شهادت را نمایش داده است.

سنگ سپید: «سنگ سپید» نماد لوح یادبود بر مزار شهداست که با خط درشت سیاه‌رنگ نام، شهرت، ذکر وقایع تاریخ و محل شهادت شهید را می‌نویسند و بر بالای قبر شهید نصب می‌کنند.

«برای عشق/ برای زیبایی/ برای سنگ سپیدی که یادگاری را در آن سیه کردیم» (عاصی، ۱۳۸۵: ۱۰۹) گاهی اوقات در شعر معاصر، سپید، نماد آزادی تعبیر شده است و شاعر آرزو دارد که سیاهی به سفیدی تبدیل شود یعنی فصل ستم بگذرد و به فصل آزادی و خوشبختی نزدیک شود.

شکل ۴. نمودار بسامد و درصدی «رنگ سپید»

جدول ۴. میزان کاربرد واژگان با «رنگ سپید» با نقش‌های پایداری، بلاغی و عاطفی

واژه	نقش پایداری و بسامد واژگان	نقش بلاغی	نقش عاطفی
سپید	تصویر فضای منفی و ناامیدی	۱ نماد ناامیدی	دلتنگی و ناامیدی
کافور	تصویر پاکی و وفاداری شهید	۱۱ نماد شهید و شهادت	دردمندی و غم
برف	تصویر فضای خفقان و استبداد	۸ نماد فضای جنگی و خونی	پیشانی روزی و دلتنگی
کفن	تصویر فضای جنگی و خونی	۲ نماد شهید و شهادت	دردمندی و غم
سنگ سپید	تصویر لوح یادبود شهدا	۱ نماد شهید و شهادت	دردمندی و غم

۵-۲-۲. رنگ خاکستری

«خاکستری» از ترکیب دو رنگ «سیاه» و «سفید» تشکیل می‌شود (انوری، ۱۳۸۳: ۴۶۹) یک رنگ خنثی است، نه ذهنی است و نه عینی، نه درونی بوده و نه بیرونی است و نه اضطراب‌آفرین و نه آرام‌بخش. فاقد حیطة و قلمرو معین است (قائمی، ۱۳۸۹: ۲۷۹). «خاکستری» با تضادهای شدید و خشن سریعاً خو می‌گیرد و با جذب نیروی آن‌ها، از قدرت و پختگی رنگ‌ها می‌کاهد؛ در واقع نه قاطعیت «سیاه» و نه شفافیت «سپید» را دارد (سالک، ۱۴۰۱: ۲۰۱) آسمان خاکستری بعضی روزهای ابری حالت غم و اندوه، مالیخولیا و دلتنگی ایجاد می‌کند و به همین دلیل است که «اصطلاح روزگار خاکستری» (دل‌گرفتگی)، «پوست خاکستری» به معنای (عبوسی و بد دماغی) تعبیر شده است (شوالیه، ۱۳۸۲: ۵۸) بدون تردید، انسان نیاز به رنگ و ضد رنگ دارد و این دو، در «رنگ خاکستری» نمود می‌یابد. که همواره رنگ «خاکستری» در وسط رنگ‌ها قرار دارد. انسان در هر نقطه‌ای رنگ را اختصاص می‌دهد و انتخاب این رنگ، بستگی به شرایط زندگی وی دارد (همان، ۱۳۸۲: ۵۹۰) رنگ خاکستری در شرایط نامساعد روحی و

روانی نماد گوشه‌نشینی، مسئولیت‌گریزی، ابهام، بی‌تفاوتی، دلتنگی، سکوت، تشویش و اضطراب است (سالک، ۱۴۰۱: ۲۰۱) این رنگ در شعر قهارعاصی با نمودهایی همچون: خاکستر، غبار، خاک و دود به معنای فضای دلتنگی و خفقان توصیف شده است.

خاکستر: خاکستر آنچه از سوختن چیزی برجای می‌ماند (انوری، ۱۳۸۳: ۴۶۹) از دید ارزش معناشناسی، به معنای «هیچ» و به دلیل ناپایداری به مفهوم نماد پوچی و بی‌ارزشی و ناپایداری تعبیر شده است (شوالیه، ۱۳۸۲: ۵۵) چنانکه عاصی تصویر کرده است: «... آنک/ چهره خاکستری او/ با گیسوان در آتشش/ با بازوان علفی خشکیده‌اش...» (عاصی، ۱۳۸۵: ۶۰۵) عاصی با تصویری از «چهره خاکستری» و «گیسوان در آتش» کشیده مادرش، فریاد دلتنگی بر لوح خاکستری آسمان نگاشته و مفهوم منفی فضای مصیبت‌زده کشورش را ترسیم کرده است.

دود: «دود»، گاز خاکستری سیاه‌رنگ و حاوی ذراتی ریز که از سوختن اجسام پدید می‌آید؛ به معنای چیزی را در آتش سوزاندن و نابود کردن است. در اصطلاح کنایی «دود چراغ خوردن» به نماد تحمل درد، رنج و زحمت بسیار تعبیر شده است (انوری، ۱۳۸۳: ۵۶۴)

در اشعار عاصی «دود» نشان از ویرانی و تصویر خشن از فضای جنگی به معنای نابودی و ویرانی توصیف شده است: «از دودسیاه بام ما باید خواند/ طعم دهن تنور/ این خانه خون» (عاصی، ۱۳۸۵: ۹۵)

در این شعر، شاعر «دودسیاه» خون‌رنگ را از «دهن تنور» استنباط نموده و تصویر زیبا از جان‌دادن در راه وطن و حق بودن مرگ و عمق سوزش درد نهانی مردم را نمایش داده است.

غبار: «غبار» به معنای ریزه‌های خاکی که به صورت معلق در هواست و بر روی اجسام می‌نشیند. به صورت کنایی نماد از کدورت و ملال خاطر است (انوری، ۱۳۸۳: ۸۴۳) زیرا عبریان هنگام عزا خاک بر سر می‌مالیدند (شوالیه، ۱۳۸۰ ج ۴: ۳۶۵) در شعر پایداری، «غبار» به معنای خاطرات سیاه گذشته، بداقبالی و به مفهوم روزگار دشوار و جامعه استبداد زده توصیف شده است.

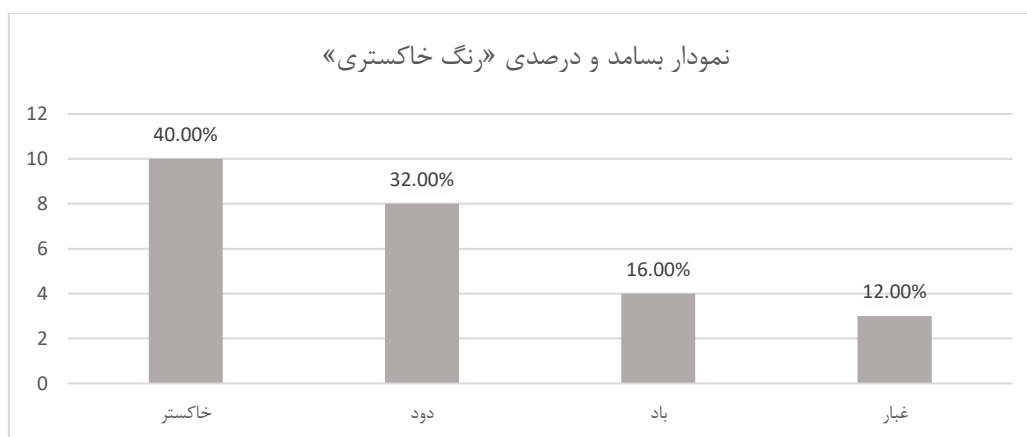
«ز بستر سپید دلم رهسپار رفت/ نی‌گرد راه رفته بر انگیخت نی غبار/ رفت آن چنانکه آمده بود آن رفت» (عاصی، ۱۳۸۵: ۷۰)

شاعر در کمال یأس و ناامیدی بین روزهای خوب و بد گذشته تصویر عاطفی ایجاد کرده؛ حسرت مهجوری و فراق خاطرات رنج‌آور زندگی را تجلی داده است.

باد: «باد»، به دلیل تلاطم درونی‌اش، نماد بی‌ثباتی، ناپایداری و بی‌استحکامی است (شوالیه، ۱۳۷۷، ج ۲: ۶). در اشعار پایداری به دلیل مسایل اجتماعی و نگرش خاص شاعر به جامعه، کارکرد جدید پیدا کرده است و در برخی موارد نماد بی‌ثباتی اوضاع، وحشت، بی‌عدالتی و سرگردانی جامعه توصیف شده است (قانونی، ۱۳۹۴: ۶۶) همچنان با توجه به حاکمیت فضای ناامیدی و وحشت، «باد» به مفهوم مثبت به حیث نوازش‌گر و امید در اشعار عاصی به کار رفته است:

«نی باد که تاج گل نشاند به درخت/ نی ابر که رحمتی فشاند به درخت/ از ریشه به شاخه داغ داغ تیر است/ کسی نیست که نغمه‌ای بخواند به درخت» (عاصی، ۱۳۸۵: ۴۵۰)

در کمال ناامیدی و وحشت، همنشینی «باد» و «درخت»، ترسیم‌کننده فضای صمیمیت و امید توصیف شده است.

شکل ۵. نمودار بسامد و درصدی «رنگ خاکستری»

جدول ۵. میزان کاربرد واژگان «رنگ خاکستری» با نقش‌های پایداری، بلاغی و عاطفی

واژه	نقش پایداری و بسامد واژگان	نقش بلاغی	نقش عاطفی
خاکستر	تصویر نابودی و ناپایداری اوضاع	۱۰	نماد ناپایداری اوضاع
دود	تصویر فضای جنگ‌زده و ویرانی	۸	نماد فضای جنگی و ویرانی
غبار	تصویر فضای جنگی و وحشت	۳	نماد فضای جنگی و وحشت
باد	نشان فضای صمیمیت و امید	۴	نماد فضای صمیمیت و امید
			امید و شادی

۳. نتیجه‌گیری

اشعار قهار عاصی وابسته به اوضاع آشفته سیاسی و اجتماعی دوره انقلاب است؛ وی همزمان با آغاز انقلاب و شدت گرفتن جنگ‌های داخلی و فصل‌های خانه‌به‌دوشی، با کمک نمادهای رنگی، از رنگ سرخ به معنای شهید و زخمی؛ از رنگ سیاه به معنای فضای خفقان سیاسی؛ از رنگ زرد به معنای حاکمیت فضای یأس و ناامیدی و بعضاً به معنای زخمیان جنگی؛ از رنگ سفید به مفهوم بی‌گناهی، صداقت؛ و از رنگ خاکستری به معنای فضای تاریک و وحشت‌زده بهره‌جسته و با زبان رمزآلود و هنری به تصویر رنج‌ها، دردها، ناامیدی‌ها و آوارگی‌های مردم افغانستان پرداخته و با تبیین وجوه غنایی رنگ‌ها، فضای استبدادی و خونین افغانستان را غمگینانه تصویر نموده؛ احساس میهن‌دوستی خویش را بخوبی نمایش داده است. همچنان می‌توان گفت که حضور وجوه نمادهای رنگی در بازتاب‌دهی حالات روحی، روانی و شخصیت شاعر، بستگی به درک و قدرت تفکر شاعر از اوضاع آشفته جامعه دارد. و به خوبی روشن شد که خاصیت نمادهای رنگی در تصویر صحنه‌های هیجانی و عاطفی شاعر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- ارجمندی، عبدالحمید. (۱۳۹۱). «بررسی تحولات زبان و شعر معاصر فارسی افغانستان». *مجموعه مقالات همایش انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*. دوره هفتم، ج ۱، صص ۳۲۲-۳۳۷.
- ابوآصف، ژاله. (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی جلوه‌های آسمان و اجرام آسمانی در شعر بختری و خاقانی». *مجله مطالعات ادبیات تطبیقی*. سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۹۳-۱۱۳.
- اکبری، منوچهر؛ فضایی، حسن. (۱۳۸۴). «تأثیرات سیاسی و اجتماعی دوره کمونیستی بر ادبیات معاصر فارسی دری افغانستان». *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*. شماره ۷، صص ۶۱-۸۲.

- انوشه، حسن؛ حفیظ الله شریعتی. (۱۳۸۲). *افغانستان در غربت*. تهران: نسیم بخارا.
- انوری، حسن. (۱۳۸۳). *فرهنگ بزرگ سخن*. تهران: انتشارات سخن.
- برزگر، رحمان؛ نزهت، بهمن؛ مدرسی، فاطمه. (۱۳۹۸). «بررسی ارتباط واژگانی شمس با واژگان آفتاب و خورشید در غزلیات شمس». *فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. سال ۱۵، شماره ۵۵، صص ۸۱-۱۰۶.
- پورنامداریان، تقی. (۱۳۹۱). «بررسی و تأویل چند نماد در شعر معاصر». *مجله ادبیات پارسی معاصر*. سال دوم، شماره ۱، صص ۲۵-۴۸.
- پورنامداریان، تقی. (۱۳۸۷). «دگردیسی نمادها در شعر فارسی». *دوفصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های زبان و ادب فارسی*. شماره ۱۵، صص ۱۴۷-۱۶۲.
- پیرک، سکینه. (۱۴۰۲). «تحلیل رنگ و جلوه‌های آن در بایاتی‌های آذری بر اساس نظریه ماکس لوشر». *فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*. سال سیزدهم، شماره ۲، (پیاپی ۴۰)، صص ۲۵-۵۱.
- پاشایی، محمدرضا؛ دهقانی یزدلی، هادی؛ حمزه‌پور، مهدی. (۱۳۹۹). «کهن الگوی «خورشید» در شعر نظام الدین استرآبادی». *پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت*. سال ۹، شماره ۴، صص ۱-۲۲.
- جهانگرد، فرهنگ. (۱۳۹۵). «تحلیل سیرتکونی تعاریف ادبیات پایداری در ایران». *نشریه ادبیات پایداری*. سال هشتم، شماره ۱۴، ۶۲-۷۷.
- حنفی، میثم؛ حسنی‌اسرار، قادر. (۱۴۰۰). «عاشورا در شعر معاصر افغانستان مطالعه موردی عبدالقهار عاصی». *نشریه ادبیات پایداری*. سال چهاردهم، شماره ۲۶، صص ۱۰۸-۱۲۶.
- داد، سیما. (۱۳۷۸). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. تهران: انتشارات مروارید.
- داودزاده، ژیلّا؛ آقایی، فروغ؛ رضوی، سیده صغری؛ امیرخانی، زیبا. (۱۳۹۷). «بررسی واژه خون در شعر دفاع مقدس». *کنفرانس بین‌المللی ادبیات و زبان‌شناسی*. صص ۱-۲۲.
- داودزاده، ژیلّا؛ امیرخانی، زیبا؛ آقایی، فروغ؛ رضوی، سیده صغری. (۱۳۹۷). «بررسی عناصر طبیعی در شعر دفاع مقدس با تکیه بر گل لاله». *کنفرانس بین‌المللی ادبیات و زبان‌شناسی*. صص ۱-۲۰.
- داودزاده، ژیلّا؛ رضوی، سیده صغری؛ امیرخانی، زیبا؛ آقایی، فروغ. (۱۳۹۷). «بررسی عناصر طبیعی در شعر دفاع مقدس با تکیه بر گل شقایق». *کنفرانس بین‌المللی ادبیات و زبان‌شناسی*. صص ۲۴-۴۶.
- درستی، احمد. (۱۳۸۱). *شعر سیاسی دوره پهلوی*. تهران: مرکز اسناد و انقلاب اسلامی.
- رضایی، بهمن؛ لشکری، منوچهر. (۱۳۹۳). «نگاهی به شمع و بازتاب آن در شعر فارسی». *فصلنامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار امید)*. سال هفتم، شماره ۳، (پیاپی ۲۵)، صص ۲۵-۴۸.
- رضایی، رمضان؛ علی‌اکبری، پریناز. (۱۴۰۲). «بررسی تطبیقی کارکرد نماد رنگ‌سرخ در شعر پایداری با تکیه بر اشعار شهریار و جواهری». *فصلنامه علمی مطالعات ادبیات تطبیقی*. دوره ۱۷، شماره ۶۵، صص ۱۷-۲۹.
- رضوی، علی غزنوی. (۱۳۷۴). *نثر دردی در افغانستان*. ج ۲. پشاور: بنیاد انتشارات جبهانی.
- سالک، شفیع‌الله؛ رون، مهسا؛ قاسم‌زاده، سیدعلی. (۱۴۰۱). «بررسی و تحلیل کارکرد رنگ در شعر پایداری افغانستان براساس نظریه مارکس لوشر مطالعه موردی اشعار خلیل‌الله خلیلی». *مجله ادبیات فارسی*. دوره ۱۲، شماره ۲، (پیاپی ۳۰)، صص ۱۸۷-۲۱۰.
- سالک، شفیع‌الله؛ رون، مهسا؛ قاسم‌زاده، سیدعلی. (۱۴۰۱). «وجه نمادین رنگ‌ها در جریان شعر سوسیالیستی افغانستان». *مجله ادبیات پارسی معاصر*. سال دوازده، شماره ۲، صص ۷۳-۱۰۴.
- سرلو، خوان ادواردو. (۱۳۷۸). *فرهنگ نمادها*. مترجم مهرانگیز اوحدی. تهران: دستان.
- سلطانپور، علی‌اصغر؛ وحیدمبارک. (۱۳۹۵). «انعکاس روان‌شناسانه رنگ‌ها در صورخیال سپیده کاشانی». *یازدهمین گردهمایی بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*. صص ۵۵۲-۵۷۹.

- شمیسا، سیروس. (۱۳۶۶). *فرهنگ تلمیحات*. تهران: فردوس.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۱). *بیان و معانی*. تهران: زوار.
- سید حسینی، رضا. (۱۳۸۷). *مکتب‌های ادبی*، ج ۲. تهران: نگاه.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۷۵). *صورخیال در شعر فارسی*. (چاپ ششم). تهران: آگاه.
- شاه کرمی، محمدرضا؛ صحرانی، قاسم؛ حیدری، علی. (۱۴۰۰). «کارکرد معنایی رنگ در مثنوی‌های عطار در انطباق با نگاره‌های غنایی هفت گنبد بهرام گور». *نشریه مطالعات هنر اسلامی*. شماره ۴۷، دوره ۱۹، صص ۲۴۱-۲۶۶.
- شوالیه، ژان آلن گربران. (۱۳۷۵). *فرهنگ نمادها*. ج ۴. مترجم سودابه فضایی. تهران: انتشارات جیحون.
- شوالیه، ژان آلن گربران. (۱۳۷۷). *فرهنگ نمادها*. ج ۳. مترجم سودابه فضایی. تهران: انتشارات جیحون.
- صبوریار، محمدصابر. (۱۳۹۸). *تحلیل و نقد مسائل اجتماعی سیاسی در اشعار عبدالقهار عاصی*. کابل: انتشارات دانشگاه.
- طالو، محیی‌الدین. (بی‌تا). *الرسم واللون*. دمشق: مکتبه وطن.
- عاصی، عبدالقهار. (۱۳۸۵). *کلیات اشعار قهار عاصی*. تدوین و تصحیح نیلاب رحیمی. کابل: انتشارات خیام.
- عباسی، سکینه؛ قاسمی، روح‌الله. (۱۳۹۹). «کارکرد نشانه‌ای گل سرخ در اندیشه واقع‌گرای پروین اعتصامی». *فصلنامه علمی تخصصی مطالعات زبان و ادبیات غنایی*. سال دهم، شماره ۳۵، صص ۵۹-۷۴.
- قانونی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). «بررسی ابر نمادهای اشعار شاعران مقاومت (پایداری) با تکیه بر اشعار سید محمدرضا کردستانی و میرزاده عشقی». *دهمین همایش بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی*. شماره ۴ و ۶ صص ۵۴-۷۳.
- قائم، مرتضی؛ صمدی، مجید. (۱۳۸۹). «بررسی کاربرد رنگ‌ها در تصویر پردازی محمود درویش از مقاومت فلسطین». *نشریه ادبیات پایداری*. سال اول، شماره ۲، صص ۲۶۲-۲۸۲.
- کارخانه، جواد؛ روشن‌چسلی، محمدمهدی؛ نعمتی، فاروق. (۱۳۹۷). «فریاد خون‌ها در رنگی بر بُن‌مایه‌های پایداری در شعر حسن عبداللہی قری». *فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات پایداری*. سال هفتم، شماره ۱۳، صص ۸۵-۱۰۹.
- کرمی، محمدحسین؛ آربن فقیری، نصیراحمد. (۱۳۹۴). «تحلیل جلوه‌های مقاومت و پایداری در شعر عبدالقهار عاصی». *نشریه ادبیات پایداری*. سال هفتم، شماره ۱۲، صص ۲۶۰-۲۴۲.
- لعل، حسین. (۱۳۴۳). *زبان گل‌ها*. چاپ ششم. تهران: ارسطو.
- محمدی، حمزه؛ کرباسی، شیما. (۱۳۹۷). «بررسی بُن‌مایه‌های غنایی در شعر انقلاب اسلامی». *فصلنامه پژوهش‌های ادبی و بلاغی*. سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۶۷-۷۷.
- محمدی، گل‌نسا. (۱۳۹۰). «تحلیل شعر مهاجرت افغانستان». دانشگاه علامه طباطبائی، رساله دکتری.
- ملازاده، ریحانه؛ عابدی، مینا. (۱۳۹۷). «نمادهای طبیعی در سروده‌های پایداری معین بسیسو». *نشریه ادبیات پایداری*. سال دهم، شماره ۱۸، صص ۳۱۰-۳۲۴.
- نیکوبخت، ناصر؛ چهرقانی‌برچلوی، رضا. (۱۳۸۹). «شعر پایداری افغانستان از کودتای مارکسیستی تا جمهوری اسلامی». *نشریه ادبیات پایداری*. سال اول، شماره ۲، صص ۳۴۲-۳۶۸.
- واصف باختری، محمدشاه. (۱۳۷۳). *دیروز/امروز و فردای شعر افغانستان*. گفتگو با واصف باختری. سال ۲، شماره ۱۴، صص ۷۰-۸۱.

References

Abbasi, S. & Ghasemi, R. (2019). "The Function of the Red Flower Symbol in Parvin Etesami's Realist Thought". *Scientific-Specialized Quarterly Journal of Language and Lyrical Literature Studies*. Year 10, Issue 35, pp. 59-74. [in Persian]

Akbari, M. & Fasaali, H. (2005). "The Political and Social Effects of the Communist Period on Contemporary Persian-Dari Literature of Afghanistan", *Quarterly Journal of Literary Studies*. Issue 7, pp. 61-82. [in Persian]

Anousheh, H. & Shariati, H. (2003). *Afghanistan in Exile*. Tehran: Nasim Bukhara. [in Persian]

Anvari, H. (2004). *Great Dictionary of Speech*. Tehran: Speech Publications. [in Persian]

Arjomandi, A. H. (2012). "A Study of the Developments of the Contemporary Persian Language and Poetry of Afghanistan". *Collection of Articles of the Conference of the Association for the Promotion of Persian Language and Literature*. Seventh Volume, Volume 1, pp. 322-337. [in Persian]

Asi, A. Q. (2006). *Generalities of Qahar Asi's Poems*. (Compiled and Corrected by Nilab Rahimi). Kabul: Khayyam Publications. [in Persian]

Abu Asef, J. (2018). "A Comparative Study of the Manifestations of the Sky and Celestial Bodies in the Poetry of Bohtri and Khaqani". *Journal of Comparative Literature Studies*. Year 12, Issue 45, pp. 93-113. [in Persian]

Barzegar, R, Neazhat, B. & modaresi, F. (2019). "A Study of the Lexical Relationship of Shams with the Words of Sun and Sun in Shams's Sonnets". *Quarterly of Mystical and Mythological Literature*. Year 5, Issue 5, pp. 81-106. [in Persian]

Chevalier, J. A. G. (1996). *Dictionary of Symbols*. Volume 4. (Translator: Sudabeh Fazaili). Tehran: Jihoon Publications. [in Persian]

Chevalier, J. A. G. (1998). *Dictionary of Symbols*. Volume 3. (Translator: Sudabeh Fazaili). Tehran: Jihoon Publications. [in Persian]

Dad, S. (1999). *Dictionary of Literary Terms*. Tehran: Morvarid Publications. [in Persian]

Davudzadeh, J. Aqaie, F. Razavi, S. S. Amirkhani, Z. (2018). "A Study of the Word Blood in the Poetry of the Holy Defense." *International Conference on Literature and Linguistics*. pp. 1-22. [in Persian]

Davudzadeh, J. Aqaie, F. Razavi, S. S. Amirkhani, Z. (2018). "A Study of Natural Elements in the Poetry of the Holy Defense Based on the Tulip Flower." *International Conference on Literature and Linguistics*. pp. 1-20. [in Persian]

Dostri, A. (2002). *Political Poetry of the Pahlavi Period*. Tehran: Islamic Records and Revolution Center Publications. [in Persian]

Ghaemi, M. & Samadi, M. (2010). "A Study of the Use of Colors in Mahmoud Darwish's Illustration of the Palestinian Resistance". *Paydari Literature Journal*. Year 1, Issue 2, pp. 262-282. [in Persian]

Hanafi, M. & Hasani-Asrar, Q. (2011). "Ashura in Contemporary Afghan Poetry: A Case Study of Abdul Qahar Asi". *Sustainable Literature Journal*. Year 14, Issue 26, pp. 108-126. [in Persian]

Jahangared, F. (2016). "Analysis of the Definitions of Sustainable Literature in Iran". *Sustainable Literature Journal*. Year 8, Issue 14, 62-77. [in Persian]

Karami, M. H. & Arian Faqiri, N. A. (2015). "Analysis of the Manifestations of Resistance and Persistence in the Poetry of Abdul Qahar Asi". *Literature Journal. Persistence*. Year 7, Issue 12, pp. 260-242. [in Persian]

Karkhaneh, J. Roshan Chesli, M. M. & Nemati, F. (2018). "The Cry of Blood: A Reflection on the Foundations of Persistence in the Poetry of Hassan Abdollahi Qorsi". *Scientific and Promotional Quarterly Journal of Awakening Studies*. Year 7, Issue 13, pp. 85-109. [in Persian]

Lal, H. (1964). *The Language of Flowers*. (Sixth Edition). Tehran: Aristotle Publications.

Mohammadi, H. & Karbasi, Sh. (2018). "A Study of the Foundations of Lyrical Motifs in the Poetry of the Islamic Revolution". *Quarterly Journal of Literary and Rhetorical Research*. Year 7, Issue 25, pp. 67-77. [in Persian]

- Mohammadi, G. (2011). *Analysis of Afghan Immigration Poetry*. Allameh Tabatabaei University, PhD thesis. [in Persian]
- Mollazadeh R. & Abedi. M. (2018). "Natural Symbols in Moein Basiso's Sustainability Poems". *Sustainability Literature Journal*. Year 10, Issue 18, pp. 310-324. [in Persian]
- Pashaei, M. R. Dehghani Yazdani, H. & Hamzehpour, M.. (2010). "The Ancient Model of "Sun" in Nizam al-Din Astarabadi's Poetry". *Journal of Literary Criticism and Rhetoric*. Year 9, Issue 4, pp. 1-22. [in Persian]
- Niko Bakht, N. & Chahraghani Barchalavi, R. (2010). "Afghanistan's Sustainability Poetry from the Marxist Coup to the Islamic Republic". *Sustainability Literature Journal*. Year 1, Issue 2, pp. 342-368. [in Persian]
- Pirak, S. (2002). "Analysis of Color and Its Manifestations in Azeri Bayatis Based on Max Luscher's Theory". *Iranian Land Literature and Local Languages Quarterly*. Year 13, Issue 2, (Continued Issue 40), pp. 25-51. [in Persian]
- Pournamdarian, T. (2008). "The Transformation of Symbols in Persian Poetry". *Bi-Quarterly Scientific-Research Journal of Persian Language and Literature Studies*. Issue 15, pp. 147-162. [in Persian]
- Qanooni, H. R. (2015). "A Study of the Hyper-Symbols of the Poems of Resistance (Paydari) Poets Based on the Poems of Seyyed Mohammad Reza Kordestani and Mirzadeh Eshghi". *Tenth International Conference on the Promotion of Persian Language and Literature*. Issue 4 and 6, pp. 54-73. [in Persian]
- Razavi, A. Gh. (1995). *Dari Prose in Afghanistan*. Volume 2. Peshawar: Jihani Publication Foundation. [in Persian]
- Rezaei, B. & Lashkari, M. (2014). "A Look at the Candle and Its Reflection in Persian Poetry". *Specialized Quarterly Journal of Stylistics of Persian Poetry and Prose (Baharamid)*. Seventh Year, Issue 3, (25th Consecutive), pp. 25-48. [in Persian]
- Rezaei, R. & Akbari, P. A. (2013). "A Comparative Study of the Function of the Symbol of Red in Paydari's Poetry Based on the Poems of Shahriar and Javaheri". *Scientific Quarterly Journal of Comparative Literature Studies*. Volume 17, Issue 65, pp. 17-29.
- Sabouriar, M. S.. (1998). *Analysis and Criticism of Socio-Political Issues in the Poems of Abdul Qahar Asi*. Kabul: University Publications. [in Persian]
- Salik, Sh. Roun, M. & ghasemzadeh, S. A. (2013). "Investigation and analysis of the function of color in the poetry of the stability of Afghanistan based on Marx-Luscher's theory: a case study of Khalilullah Khalili's poems." *Persian Literature Magazine*. Volume 12, Issue 2, (30th series), pp. 187-210. [in Persian]
- Salik, Sh. Roun, M. & ghasemzadeh, S. A. (2022). "The symbolic aspect of colors in the course of socialist poetry in Afghanistan." *Contemporary Persian Literature Magazine*. Year 12, Issue 2, pp. 73-104. [in Persian]
- Serlo, J. E. (1991). *The culture of symbols*. (Translator: Mehrangizi Ohadi) Tehran: Dastan. [in Persian]
- Seyed Hosseini, R. (1988). *Maktabhay ad-Dari*. Volume 2. Tehran: Negah Publications. Tehran: Agah. [in Persian]
- Shah-Karami, M. R. Sahraie, Gh. & Heydari, A. (2021). "The Semantic Function of Color in Attar's Masnavis in Accordance with the Lyrical Images of Bahram-e-Gur's Seven Domes". *Journal of Islamic Art Studies*. No. 47, Volume 19, pp. 241-266. [in Persian]
- Shamisa, S. (1982). *Bayan va Maani*. Tehran: Anshtar Zavar. [in Persian]
- Shamisa, S. (1987). *Dictionary of Allusions*. Tehran: Ferdows Publications. [in Persian]
- Soltanpour, A. A. & Mobarak, V. (2016). "Psychological reflection of colors in the imagination of Sepideh Kashani." *The 11th International Conference of the Association for the Promotion of Persian Language and Literature*. pp. 552- 579. [in Persian]
- Wasif Bakhtari, M. Sh. (2015). *Yesterday, Today and Tomorrow of Afghan Poetry*. Year

2, Issue 14, pp. 70-81. [in Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی